

The provincial (wilayi) agent in the Islamic government, emphasizing the viewpoint of Imam Khamenei (Importance, indicator, and course of action)

Ghasem Noorani *

Received on: 18/11/2023

Mahdi Naderi **

Accepted on: 29/04/2024

Abstract

Purpose: In the political system of the government in Islam and accordingly the view of the government in the Islamic revolution, the agent has characteristics that should be taken into consideration in the selection, appointment, as well as performance evaluation. In this research, an attempt has been made to answer the question that "the nature of the provincial (Wilayi) agent of the Islamic State in What is the thought of Imam Khamenei?".

Methodology: To carry out this research, a descriptive and analytical method was used based on the statements of Imam Khamenei and to collect data, the tool of extracting sources was used. In this research, by collecting data through document sampling, first the concept of " Wilayat " in their political ideology has been explained, and then from it by examining and analyzing the data His Holiness regarding " provincial (Wilayi) agent" and the indicators and features related to the agents of the Islamic State, the indicators and features raised regarding the agents of the Islamic State that are related to the levels of the concerned Wilayat. They have been highlighted and the solutions for the implementation of the project have been discussed.

Findings: The importance of wilayat include positive and negative aspects as follows:
positive aspects:

1. Creating a deep heart connection with Wali.
2. The unity and solidarity of believers with each other.

negative aspect:

1. Lack of communication and solidarity with enemies.

These aspects have been examined in three areas: personal, social and political. Therefore in creating a deep heart connection with the guardian in the personal sphere, the criterion of acceptance of actions, in the social sphere, the coherence and continuity of religion in Muslim societies, and in the political sphere, it follows the effort and struggle to realize the rule of divine justice. Also, in the solidarity and unity of the believers with each other in the social field, it will lead to the continuity of the communities to bring the burden of trust to the destination and in the political field, respect and authority. And

* Ph.D student of Political Studies of Islamic Revolution, Shahed University, Tehran, Iran.

ghasem2noorani@chmail.irm

 0000-0002-8267-0643

** Associate Professor, Department of Political Science and Islamic Revolution Studies, Shahed University, Tehran, Iran. (Corresponding Author).

m.naderi@shahed.ac.ir

 0000-0002-8336-0110

finally, lack of communication and solidarity with the enemies in the individual field leads to dissimilarity to the infidels, and in the social field, it will result in the rejection of the ignorant (jahili) society and in the political field, it will follow the non-acceptance of the rule of the Taghut. In order to reach a wilayat-oriented agent in three aspects: insight, attitude and action (behavior), the following solutions have been presented:

1. In deep heart connection with Wali

1-1. Constant remembrance and attention to God

1-2. piety

1-3. Anas with the Qur'an, supplications and appeals

2. The unity and solidarity of believers with each other

2-1. being a people

2-2. Asceticism, simple living and avoiding aristocracy

2-3. justice

2-4. Honesty

2-5. sincerity

2-6. Humility and avoiding self-talk and pride

2-7. Jihadi service and taking care of the oppressed (Mostazafan) and deprived

2-8. Paying attention to and trusting young people and using their capacities

3. Lack of communication and solidarity with enemies

3-1. Enmity and not neglecting the enemy

3-2. Lack of trust and influence from the enemy

3-3. Lack of passivity and planning and preparation to face the enemy

3-4. Great Jihad

Conclusion: In the thought of Imam Khamenei, the Wilayat is presented on three levels; Longitudinal level of the Wilayat; The relationship with the guardian, which in this research using the verses of the Holy Quran, Longitudinal level of the Wilayat in addition to the deep heart connection with the Wilayat or Imam of the community as the beating heart of the Islamic society, which in the concept of Wilayat from the perspective of Imam Khamenei due to the necessity of his discussion in the formation of the Islamic society, it has been emphasized more, the Wilayat of Allah as the absolute Waly of the believers, the Wilayat of the Messenger of Allah, the Imams of Huda and the first ones have been discussed. Transverse surface; Continuity and solidarity between believers with each other and the level of negation or negation of the tyranny of the enemies (Taghut). By defining the concepts of velayat and examining the dual structure-agent and explaining the importance of the agent of the Islamic state from the perspective of Imam Khamenei, as well as examining the importance of the positive and negative aspects of the concept of velayat and their impact in three personal, social and political spheres, it was determined. Obviously, in order to be a wilayat-oriented agent, it is necessary to be familiar with the concept of province, and this will not be possible unless the agents have the indicators and characteristics related to different levels of province. Therefore, the relationship between the levels of the Wilayat and the indicators of the Islamic State was highlighted in the statements of the Supreme Leader of the Islamic Revolution.

Keyword: Wilayat, Islamic state, Wilayi agent, Imam Khamenei, Islamic revolution process.

کار گزار ولایی در دولت اسلامی با تأکید بر دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (اهمیت، شاخص و راهکار)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۷

قاسم نورانی *

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۱۰

مهدی نادری **

چکیده

دولت اسلامی یکی از مراحل پنج‌گانه فرایند انقلاب اسلامی است. در بررسی‌های جامعه‌شناختی، دولت را متشکل از ساختار و کار گزار می‌دانند. فارغ از اختلاف‌نظرها در باب ساختار و کار گزار، آنچه مسلم است، بخشی از وظایف دولت بر عهده کار گزارهایی است که عهده‌دار مسئولیت‌های مختلف در بخش‌های یک نظام سیاسی هستند. در نظام سیاسی دولت در اسلام و به تبع آن نگاه به دولت در انقلاب اسلامی، کار گزار واجد ویژگی‌هایی است که در انتخاب، انتصاب، همچنین ارزیابی عملکرد می‌باید مورد توجه قرار گیرد. در این پژوهش تلاش شده است تا با بررسی مفهوم ولایت و اهمیت ولایت‌مداری در کار گزارهای دولت اسلامی، با تأکید بر ویژگی‌های کار گزار از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، به این سؤال پاسخ داده شود که «ماهیت کار گزار ولایی (ولایت‌مدار) دولت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) چیست؟» برای انجام این تحقیق از روش توصیفی تحلیلی با استناد بر بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و برای گردآوری داده‌ها از ابزار فیش برداری از منابع استفاده شده است. یافته‌ها بر این نکته تأکید دارد که شاکله اصلی در نظام فکری تشیع، «ولایت» است. ولایت در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، واجد سطوح سه‌گانه ارتباط قوی قلبی با ولی، همبستگی و پیوستگی میان مؤمنان و نفی ولایت دشمنان (طاغوت) است.

کلمات کلیدی: ولایت، دولت اسلامی، کار گزار ولایی، امام خامنه‌ای، فرآیند انقلاب اسلامی.

* دانشجوی دکتری مطالعات سیاسی انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

ID 0000-0002-8267-0643

ghasem2noorani@chmail.ir

** دانشیار علوم سیاسی دانشگاه شاهد، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

ID 0000-0002-8336-0110

m.naderi@shahed.ac.ir

بیان مسئله

در بیانات امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) اهداف انقلاب اسلامی عبارت است از مراحل پنج‌گانه‌ای که امروز پس از ۴۴ سال از پیروزی انقلاب اسلامی، به تعبیر ایشان هنوز در مرحله سوم آن یعنی؛ دولت اسلامی مانده‌ایم (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۲۶). از جهت فرآیندی، یعنی تکمیل مراحل انقلاب اسلامی برای رسیدن به هدف عالی آن تمدن اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی نیازمند تحقق دولت اسلامی هستیم. دولتی که بر مبنای اسلام و آموزه‌های اسلامی در همه حوزه‌ها در تلاش برای تأمین سعادت دنیوی و اخروی ملت بوده و با انعکاس کارآمدی آن و عمق‌بخشی انقلاب اسلامی در میان ملت‌های جهان، تمدن نوین اسلامی پایه‌گذاری شود (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۵۸).

بنابر آنچه مطرح گردید، از سویی بدون تردید، امر تحقق دولت اسلامی موردنظر معظم‌له در فرآیند انقلاب اسلامی به تأخیر افتاده است و دلیل آن نیز، عدم ایجاد تشکیلات مدیریتی اسلامی برای کشور یا همان دولت اسلامی است، «ما جامعه اسلامی نداریم، ما دولت اسلامی هم نداریم! از آن مراحل چندگانه‌ای که ما مطرح کردیم، هنوز در دولت اسلامی‌اش مانده‌ایم... لکن بعدازاین، ایجاد یک دولت اسلامی است؛ یعنی [ایجاد] تشکیلات مدیریتی اسلامی برای کشور؛ ما در این قضیه هنوز خیلی فاصله داریم تا به مقصود برسیم.» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۲۶). از سویی دیگر، دولت‌ها از ساختارها و کارگزارها متشکل شده و فارغ از اختلافات نظری در باب ساختار و کارگزار، مسلم این است که بخشی از وظایف دولت بر عهده کارگزارهایی است که عهده‌دار مسئولیت‌های مختلف در بخش‌های یک نظام سیاسی هستند. برای دولت اسلامی نیز، نقش کارگزارها مهم و تأثیرگذار تلقی می‌شود، از منظر امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، کارگزار از نقش مهم و اثربخشی برخوردار است؛ به طوری که اشکال، کوتاهی‌ها، رفتارهای سلیقه‌ای، ناتوانی‌ها و کمبودهای آنان صدمات و لطمات بزرگی را ایجاد می‌کند؛ «ما کارگزارها اشکال داریم؛ در این شکی نیست. کارگزارها کوتاهی دارند، سلايق گوناگون دارند، ناتوانی‌هایی دارند، کمبودهایی دارند و نتیجه این می‌شود که گاهی در حرکت اشتباه می‌کنیم. اشتباه ماها هم مثل اشتباه اشخاص عادی نیست؛ ما وقتی اشتباه می‌کنیم، اشتباهمان شکاف‌های بزرگی در متن جامعه به وجود می‌آورد.» (بیانات در جمع دانشجویان، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱).

«ولایت» در فرهنگ سیاسی تشیع نقش محوری داشته و در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ولایت مفهومی خاص و دارای سه سطح مهم است؛ «یکی حفظ پیوندهای داخلی، یکی قطع پیوند و وابستگی به قطب‌های متضاد خارجی، این دوتا، یکی هم حفظ ارتباط دائمی و عمیق با قلب پیکر اسلامی و قلب امت اسلامی، یعنی امام و رهبر» (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۹). که این سطوح در شکل‌گیری جامعه اسلامی نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. بنابراین با توجه به اینکه در مفهوم ولایت مدنظر ایشان، به‌وضوح ظرفیت‌های جامعه‌سازی مشاهده می‌گردد (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۰، صص ۴۱۲-۴۰۹)، در صورت تبیین و بسط این مفهوم در میان کارگزارهای نظام جمهوری اسلامی، علاوه بر اینکه مسیر اسلامی دولت را به‌مثابه نقشه راه، روشن خواهد کرد، خواهد توانست مسیر تحقق دولت اسلامی و به‌تبع آن جامعه (کشور) اسلامی را هموارتر سازد. به‌طوری‌که اگر بخش کارگزارها در دولت اسلامی را به‌مثابه اجتماعی از مؤمنان که برای انجام وظایفی معین انتخاب و انتصاب شده‌اند در نظر بگیریم، سطوح سه‌گانه ولایت از منظر ایشان برای ایجاد جامعه اسلامی ضروری می‌نماید.

نگارندگان در این پژوهش مترصد این هستند تا پاسخی برای این پرسش به دست آورند که ماهیت کارگزار ولایی (ولایتمدار) دولت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) چیست؟ با توجه به بیانات معظم‌له در تحلیل ویژگی‌های کارگزارهای دولت اسلامی، آن دسته از ویژگی‌هایی که در ارتباط مستقیم با سه سطح مفهوم ولایت یعنی؛ ارتباط عمیق قلبی با ولی؛ اعم از ولایت الله، ولایت نبی مکرم اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، ولایت ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و اولی الامر، همبستگی و پیوستگی بین مؤمنان و نفی ولایت دشمنان (طاغوت) را در بر می‌گیرد، مورد بررسی قرار گرفته و نقش ولایت در ماهیت کارگزار دولت اسلامی برجسته و بر راهکارهای تحقق کارگزار ولایی، تأکید شده است.

الف) پیشینه پژوهش

۱. پیشینه پژوهش

در واکاوی دولت اسلامی و بیان ویژگی‌های کارگزارها در دولت اسلامی از منظر امام خامنه‌ای

(مدظله‌العالی) تحقیقاتی به شرح زیر، صورت گرفته است. در این مبحث به بخشی از تحقیقات انجام‌شده در خصوص کارگزار دولت اسلامی اشاره می‌گردد:

- حسین نصیرزاده و عباس علیرضایی در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عاملیت ساختار و کارگزار در تحقق دولت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای» (مدظله‌العالی) با بررسی اجمالی سیر تطوری نظریات ساختار - کارگزار در علوم سیاسی و انتخاب نظریه «ساخت یابی» آنتونی گیدنز، به بررسی اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در دو حوزه ساختار و کارگزار می‌پردازند. در بخش ساختار به دو قسم ساختار کلان و ساختار خرد از منظر ایشان اشاره نموده و در حوزه کارگزار به ابعاد و ویژگی‌های کارگزارهای دولت اسلامی در ابعاد اعتقادات و بارها، همچنین به ویژگی‌های اخلاقی کارگزارها و در پایان به بعد رفتاری و ویژگی‌های رفتاری و روش و عملکرد به این نتیجه‌گیری می‌رسد که در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ساختار و کارگزار از اهمیت برخوردار بوده و اهمیت کارگزارها در تحقق دولت اسلامی ویژه است (نصیرزاده و همکار، ۱۴۰۱، صص ۱۸۶-۱۶۰).

- خدیجه محمدی و مهدی نادری در مقاله‌ای با عنوان «ماهیت و ارکان دولت اسلامی در دیدگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای»، به بررسی ماهیت دولت اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای می‌پردازند. در بخش اول شاکله معنایی و هویتی دولت اسلامی؛ شامل ماهیت، مبانی، الگوی آرمانی، ویژگی‌های دولت اسلامی، شاخص‌های دولت اسلامی، موردبررسی قرار گرفته است. در بخش دیگری از مقاله، کارکردهای (وظایف) دولتی اسلامی شامل وظایف تربیتی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی و اجتماعی تحلیل می‌شود. بررسی اهداف دولت اسلامی و ارکان و ساخت دولت اسلامی شامل؛ مردم، کارگزارها و نهادها و ساختارهای حکمرانی، بخش پایانی این مقاله است. در بخش کارگزارها، مقولات سلامت اعتقادی کارگزارها، اخلاق کارگزارها و رفتار (عملکرد) اسلامی کارگزارها را بیان نموده‌اند (محمدی و همکار، ۱۳۹۷، صص ۸۸-۶۳).

- مسلم باقری و علی‌اصغر مباشری در مقاله‌ای با عنوان «آسیب‌شناسی کارگزاران در تحقق دولت اسلامی در روند شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای» آسیب‌های متصور برای کارگزارهای دولت اسلامی را بر مبنای بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، در سه دسته آسیب‌های فردی، آسیب‌های مدیریتی و آسیب‌های سیاسی مورد بررسی قرار داده‌اند (باقری و همکار، ۱۴۰۰، صص ۱۰۷-۸۶).

- عباس کشاورز شکری و قدسی علیزاده سیلاب در مقاله‌ای تحت عنوان «نقشه راه دستیابی به دولت اسلامی جهت تحقق تمدن نوین اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای» به دیدگاه‌های رهبر انقلاب اسلامی در خصوص ساختار و کارگزارهای دولت اسلامی پرداخته و در مدلی که ارائه می‌دهند، دولت اسلامی کارآمد را دولتی معرفی می‌کنند که کارگزارها آن از ویژگی‌هایی چون؛ عدالت، سلامت اقتصادی، قانون‌گرایی، عقلانیت، نگاه به درون، شایسته‌سالاری، خدمت‌جهادی برخوردار بوده و در بحث ساختار به مقوله نهادسازی اشاره داشته و ویژگی‌های نهاد در دولت کارآمد اسلامی را اسلامی و ارزشی، عدالت‌محور، قانون‌گرا و در جهت اصلاح اقتصادی و مبتنی بر الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت معرفی می‌نمایند (کشاورز شکری و همکار، ۱۳۹۹).

از آنجاکه مفهوم ولایت در اندیشه سیاسی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تعریفی خاص و دقیقی دارد و به نظر ایشان، ظرفیت جامعه‌سازی در این مفهوم نهفته است؛ به نحوی که معتقدند: «ولایت، تمه و ذیل و خاتمه بحث نبوت است و اگر ولایت نباشد، نبوت هم ناقص می‌ماند» (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۰۸) و برای تبیین درک دقیق‌تر از اهمیت ولایت، هدف عالی بعثت پیغمبر (صلی‌الله‌علیه‌و آله و سلم) را ساختن و به قوام رساندن انسان‌ها، دانسته و برای تحقق این مهم، معتقد بر آن هستند که روش پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌و آله و سلم)، تشکیل جامعه اسلامی بر مبنای ولایت است (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۰، صص ۴۱۲-۴۰۹). بنابراین جنبه نوآوری تحقیق حاضر، تمرکز بر مفهوم «ولایت» و سطوح سه‌گانه آن در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و ارائه‌ی راهکار برای تحقق کارگزار ولایی (ولایت‌مدار) مبتنی بر بیانات و تأکیدات ایشان است؛ چراکه کارگزارهای دولت اسلامی نقش بی‌بدیلی در تحقق دولت اسلامی و به تبع آن در نگاه فرآیندی، تحقق جامعه اسلامی در سطح وسیع آن یا به تعبیر دیگری از رهبر معظم انقلاب اسلامی: «کشور اسلامی» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۴/۰۶/۰۸)، ایفا خواهند نمود.

۱. «... گفتم انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی و بعد کشور اسلامی. اگر دولت ما اسلامی شد، آن وقت کشورمان اسلامی خواهد شد. اگر من و شما در معاشرت‌مان، در رفتارمان، در طلب مالمان، در مجاهدتمان، نتوانستیم خود را به حدنصاب برسانیم، از آن دانشجو، از آن جوان بازاری، از آن عنصر در رده‌های پایین دولتی، از آن کارگر، از آن روستایی، از آن شهری چه توقعی می‌توانیم داشته باشیم که اسلامی عمل کنند؟ چرا مردم را بی‌خود ملامت می‌کنیم؟ نباید ملامت کنیم. اگر کمبودی هست، خودمان را باید ملامت کنیم؛ «لوموا انفسکم».

ب) تعاریف و چارچوب مفهومی پژوهش

۱. تعاریف و چارچوب مفهومی

۱-۱. مفهوم ولایت

در لغت ولایت به معانی مختلف و متفاوتی استعمال شده است. در تعریف ابن اثیر^۱، ولایت؛ تدبیر، توانایی و فعل است. ابن سیده^۲ ولایت را همان امارت می‌داند. ابن سکیت^۳ ولایت را با فتح واو (ولایت) یاری و نصرت تعریف می‌کند. سیبویه^۴ ولایت را به معنای زمامداری و تدبیر امور می‌داند با این تفاوت که معتقد است به لحاظ ساختار صرفی، ولایت با فتح «واو» (ولایت)، مصدر است و ولایت را با کسر «واو» (ولایت) اسم مصدر دانسته است (ابن منظور، ج ۱۵، ص ۴۰۷). راغب اصفهانی نیز در المفردات، ولایت را قرب و نزدیکی دو چیز دانسته که مابین آنها چیزی وجود نداشته باشد. بنابراین وی از ولایت؛ محبت، یاری و سرپرستی را فهم نموده است (الراغب الاصفهانی، ۱۴۱۲ه ق، ص ۸۸۵). از منظر قرآن کریم ولایت عبارت است از یک نحوه‌ی قربی که باعث و مجوز نوع خاصی از تصرف و مالکیت تدبیر می‌شود. به طوری که ولایت نسبت به خدا و رسول و مؤمنین به یک معنا است و به یک نسبت ولایت را به همه نسبت داده است (علامه طباطبایی، ج ۶، ص ۱۵).

۲-۱. مفهوم ولایت در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ولایت معنای خاصی دارد؛ «ولایت، معنای عجیبی است. اصل معنای ولایت، عبارت از نزدیک بودن دو چیز با یکدیگر است. فرض بفرمایید وقتی که دو ریسمان، محکم به هم تابیده می‌شوند و جدا کردن آنها از یکدیگر، به آسانی ممکن نیست، آن را در عربی ولایت می‌گویند. ولایت، یعنی اتصال و ارتباط و قرب دو چیز به صورت مماس و مستحکم

۱. عزالدین ابوالحسن، علی بن محمد جزری شیبانی (۱۱۸۶م - ۱۲۳۳م) محدث و تاریخ‌نگار

۲. ابوالحسن علی بن اسماعیل (۳۹۸-۴۵۸ قمری)، ادیب، لغوی و نحوی

۳. ابویوسف یعقوب بن اسحاق (۱۸۶-۲۴۴ق / ۸۰۲-۸۵۸م) لغوی و نحوی

۴. ابوشر عمرو بن عثمان بیضاوی بصری (۱۴۸-۱۸۰ق) نحوی شهیر

با یکدیگر. همه معانی‌ای که برای ولایت در لغت ذکر شده است معنای محبت، معنای قیومیت و بقیه معانی، که هفت، هشت معنا در زبان عربی هست از این جهت است که در هر کدام از اینها، به نوعی این قرب و نزدیکی بین دو طرف ولایت وجود دارد.» (بیانات در جمع کارگزارهای نظام، ۱۳۷۶/۰۲/۰۶). ایشان در مجموعه بیاناتی که در تابستان سال ۱۳۵۳ هجری شمسی مصادف با ماه مبارک رمضان ۱۳۹۴ هجری قمری در مسجد امام حسن مجتبی (علیه‌السلام) مشهد، ایراد نمودند و بعدها این جلسات در کتابی تحت عنوان «طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن» به زیور چاپ آراسته شد، به‌ضرورت و اهمیت ولایت پرداخته و با تأکید بر اینکه ولایت چیزی جدا از نبوت نیست، آن را در امتداد بحث نبوت و با ابتدا بر آیات اولیه سوره مبارکه ممتحنه، ولایت را ارتباط بین مؤمنان با ولی، ارتباط بین مؤمنان با یکدیگر و سلب پیوند بین مؤمنان با جبهه دشمنان (کفار، معاندین و مخالفین)، تبیین نموده‌اند.^۱ بنابراین ارتباط عمیق و دائمی با ولی، ارتباط و پیوستگی و همبستگی بین مؤمنان و نفی ولایت طاغوت، سه سطح از ولایت هستند که برقراری این سه سطح ولایت در بین مؤمنان، جامعه اسلامی را ایجاد می‌نماید.

۱-۳. دوگانه ساختار و کارگزار^۲

از دیرباز برای تبیین عملکرد دولت‌ها، به مفاهیم ساختار و کارگزار پرداخته شده است. نظریات مرتبط با ساختار و کارگزار حول سه محور اصالت ساختار^۳، اصالت کارگزار و نظریات تلفیقی است؛ در اندیشه ساختارگرایان، افراد در وقوع رخدادها نقشی نداشته و بنابراین معتقدند ساختارها در شکل‌دهی به رفتار کارگزاران نقش اصلی را دارند (درستی، ۱۳۷۹، ص ۲۳۰). از دیدگاه اراده‌گرایی^۴ یا اصالت کارگزار، افراد (کارگزارها) نقش تعیین‌کننده‌ای در تبیین پدیده‌های اجتماعی دارند و برای تبیین پدیده‌های اجتماعی می‌بایست از اراده‌ی افراد شروع کرد (حقیقت، ۱۳۸۹، ص ۱۴۹). اما نظریات تلفیقی شامل نظریات ترکیبی و تکثرگرا است که در اواخر قرن بیستم با تأثیرپذیری از جامعه‌شناسی جریانات اجتماعی اواخر قرن نوزدهم اروپا و آمریکا می‌باشد

۱. «یکی حفظ پیوندهای داخلی، یکی قطع پیوند و وابستگی به قطب‌های متضاد خارجی، این دوتا، یکی هم حفظ ارتباط دائمی و عمیق با قلب پیکر اسلامی و قلب امت اسلامی، یعنی امام و رهبر» (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۹).

2. Structure and Agency Debate

3. Structuralism

4. voluntarism

(توحیدفام و همکار، ۱۳۸۸، ص ۱۰۱). از جمله این نظریات، ساخت‌یابی^۱ آنتونی گیدنز^۲، رئالیسم انتقادی روی بسکار^۳ و نظریه راهبردی-ارتباطی^۴ باب جسوپ^۵ می‌توانند این تلفیق را به‌خوبی روشن نمایند.

گیدنز با انتقاد شدید از نظریه‌پردازانی که فقط یکی از دو عامل ساختار یا کارگزار را تعیین‌کننده می‌دانند، به تبیین نظریه ساخت‌یابی خود پرداخته و ناخواسته با ترجیح کارگزار بر ساختار، ساختارها را محصول کنش کارگزارها تلقی می‌نماید (دین‌پرست و همکار، ۱۳۹۱، ص ۱۰۳). به عبارتی گیدنز می‌خواهد به تبیین رابطه‌ی دیالکتیکی و دوگانه‌عاملیت و ساختار بپردازد و بگوید آنها دو روی یک سکه هستند. بسکار نیز با تلفیق ساختار و کارگزار معتقد است که ساختار (جامعه) و کارگزار (افراد) هر دو سطوح متمایز از امر واقعی هستند که به‌صورت متقابل با هم همبستگی دارند. جسوپ نوعی درک پویا نسبت به ساختار و کارگزار ارائه داده و معتقد است؛ هیچکدام از دو عامل یادشده نسبت به هم اولویت ندارند و هیچکدام به‌تنهایی واقعی نیستند، چراکه هیچکدام به‌صورت مستقل از دیگری وجود ندارند و به عبارتی نه به‌عنوان دو روی یک سکه بلکه به‌مثابه فلزات موجود در آلیاژ یک سکه درهم‌تنیده هستند (دین‌پرست و همکار، ۱۳۹۱، صص ۱۰۵-۱۰۴).

بنابراین، به‌طور قطع دولت اسلامی نیز مشمول دوگانه ساختار (نظامات)^۶ و کارگزار^۷ است و به

1. Structuration

2. Anthony Giddens

3. Roy Bhaskar

4. Strategic-Relational Approach

5. Bob Jessop

۶. «منظور از دولت اسلامی این است که بر اساس آنچه که در دوره تعیین نظام اسلامی به وجود آمد، یک قانون اساسی درست شد؛ نهادها و بنیادهای اداره کشور و مدیریت کشور معین شد. این مجموعه نهادهای مدیریتی، دولت اسلامی است. در اینجا منظور از دولت، فقط قوه مجریه نیست؛ یعنی مجموع دستگاه‌های مدیریتی کشور که اداره یک کشور را بر عهده دارند؛ نظامات گوناگون اداره‌کننده کشور» (امام‌خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴).

۷. «دولت اسلامی شامل همه کارگزاران نظام اسلامی است؛ نه فقط قوه مجریه؛ یعنی حکومتگران و خدمتگزاران عمومی. اینها باید جهت‌گیری‌ها و رفتار اجتماعی و رفتار فردی خود و رابطه‌شان با مردم را با معیارهای اسلامی تطبیق دهند تا بتوانند به آن اهداف برسند» (امام‌خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۰۶/۰۸).

به نظر می‌رسد در اندیشه اسلامی نیز هر سه رویکرد نقش ساختار و کارگزار طرفدارانی دارد. با بررسی بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، به نقش توأمان ساختار و کارگزار پی می‌بریم؛ از دیدگاه ایشان، ساختار نظام جمهوری اسلامی متشکل از دو نوع ساخت حقوقی (رسمی) و حقیقی می‌باشد. معظم‌له ساخت حقوقی را قانون اساسی و ظرفیت‌های مبتنی بر آن، نظیر؛ مجلس شورای اسلامی، دولت اسلامی، سازوکارهای مشارکتی چون؛ انتخابات و... دانسته و حفظ این ساختار را واجب و لازم، اما ناکافی می‌دانند و با تأکید بر ساختار حقیقی آن را به‌مثابه روح، معنا، مضمون و هویت حقیقی نظام جمهوری اسلامی دانسته و در یک کلام ساخت حقیقی را «همان آرمانهای جمهوری اسلامی؛ عدالت، کرامت انسان، حفظ ارزش‌ها، سعی برای ایجاد برادری و برابری، اخلاق، ایستادگی در مقابل نفوذ دشمن، مردمی بودن مسئولان، ساده زیستی و پرهیز از اشرافی‌گری مسئولان و توجه به خدمت و فداکاری برای مردم»، تعریف می‌نمایند (بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴). بنابراین بخش قابل‌توجهی از ساخت حقیقی مدنظر ایشان؛ ناظر بر رفتار کارگزارها است، اینجاست که از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، کارگزار از نقش مهم و اثربخشی برخوردار است به‌طوری‌که اشکال، کوتاهی‌ها، رفتارهای سلیقه‌ای، ناتوانی‌ها و کمبودهای آنان صدمات و لطمات بزرگی را ایجاد می‌کند (بیانات امام خامنه‌ای در جمع دانشجویان، ۱۳۹۸/۰۳/۰۱).

پ) روش پژوهش

۱. روش پژوهش

روش استفاده‌شده در این تحقیق، روش توصیفی تحلیلی با استناد به بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است. در این تحقیق با جمع‌آوری داده‌ها از طریق فیش‌برداری اسنادی، ابتدا مفهوم «ولایت» در اندیشه سیاسی ایشان تحلیل شده است و پس‌از آن با بررسی و تحلیل بیانات معظم‌له در خصوص «ولایتمداری» و شاخص‌ها و ویژگی‌های مرتبط با کارگزارهای دولت اسلامی، شاخص‌ها و ویژگی‌های مطرح‌شده درخصوص کارگزارهای دولت اسلامی که ارتباط با سطوح ولایت مدنظر ایشان دارند، برجسته شده و به راهکارهای تحقق کارگزار ولایی پرداخته شده است.

ت) یافته‌های پژوهش

۱. ولایتمداری

از میان سطوح سه‌گانه ولایت، ولایت طولی یعنی همان ارتباط عمیق قلبی با ولی، مهم‌ترین سطح ولایت است که به نوعی سایر سطوح نیز وابسته به آن است؛ چراکه از منظر ایشان، شناخت ولی و ارتباط مستمر با او که مظهر ولایت خداست، در ولایتمداری، ضرورت جدی دارد (خامنه‌ای، ۱۳۷۰، ص ۷۳). بنابراین از دیدگاه ایشان؛ لازمه ولایت داشتن، برخورداری از وابستگی فکری و عملی به ولی است، فرد ولایتمدار لازم است ولی خود را بشناسد و از لحاظ روش و منش خود را به ولی متصل نماید (خامنه‌ای، ۱۳۷۰، صص ۶۶-۶۵). همچنین ولایت عرضی بین مؤمنان یا همان همبستگی و پیوستگی بین آنان که در تعبیر امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) از آن به «به‌هم‌پیوستگی و هم‌جهگی و اتصال شدید یک عده انسانی که دارای یک فکر واحد و جویای یک هدف واحدند و در یک راه قدم بر می‌دارند و برای یک مقصود تلاش و حرکت می‌کنند، یک فکر و یک عقیده را پذیرفته‌اند» (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۲، ص ۴۱۳) یادشده است، سطحی دیگر از مفهوم ولایت است. سرانجام نفی ولایت دشمنان و طواغیت یا به تعبیر معظم‌له، دشمنان را ولی خود ندانستن و حتی در دل، خود را هم‌جبهه آنان و در صف آنان نپنداشتن، بلکه چون دشمن خدا و دشمن شماست، در این سطح از ولایت دشمنان و طواغیت را همیشه باید دشمن و معارض با خود دانست (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۲، ص ۴۱۸). بنابراین از سوی دیگر، سطوح دیگر ولایت نیز اهمیت خاص خود را داشته و در مجموع بیانات ایشان در تعریف ولایت، اینگونه مشخص می‌شود که ولایتمداری به معنای برخورداری از همه سطوح ولایت است (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۹).

۱-۱. اهمیت ولایتمداری

برای تبیین اهمیت ولایتمداری می‌توان ولایت را در دو وجه متمایز ایجابی و سلبی بررسی نمود؛ در وجه ایجابی به ارتباط عمیق قلبی با ولی و به‌هم‌پیوستگی و هم‌جهگی مؤمنان با یکدیگر و در وجه سلبی عدم ارتباط و هم‌جهگی با دشمنان پرداخته و این مفهوم در سه ساحت فردی؛ یعنی تأثیر مفهوم ولایت و ولایتمداری در حوزه فردی، ساحت اجتماعی؛ یعنی آنچه ولایت و ولایتمداری در حوزه اجتماع میان جامعه مؤمنان ایجاد می‌نماید و سرانجام ساحت سیاسی؛ یعنی توجه به تأثیر این مفهوم در حوزه حکمرانی، بررسی می‌شود.

۱-۱-۱. وجوه ایجابی

۱-۱-۱-۱. ارتباط عمیق قلبی با ولی

ارتباط عمیق قلبی با ولی در سه ساحت فردی، اجتماعی و سیاسی قابل بررسی است. فرد ولایتمدار با ایجاد و استحکام این سطح از ولایت در خود، علاوه بر اثرات فردی، منشأ اثرات اجتماعی و سیاسی خواهد شد.

۱-۱-۱-۱-۱. ساحت فردی

پذیرش اعمال و تکالیف الهی مکلف، در گرو ولایت است؛ امام باقر (علیه السلام) می‌فرماید: «اگر مردی شب را نماز گزارد و روز به روزه بگذراند و تمام اموال خود را صدقه بدهد و تمام عمر خود را حج بجای آورد، ولی ولایت ولی خدا را نشناسد تا که از او پیروی کند و تمام کارهایش به راهنمایی او باشد، نه خداوند به او پاداشی خواهد داد و نه چنین فردی از اهل ایمان است» (کلینی، ۱۴۳۰ق، ج ۳، ص ۵۶؛ علامه المجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۲۳، ص ۲۹۴؛ العیاشی، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۲۵۹). همچنین امام صادق (علیه السلام) در شرح و تفسیر آیه ۱۰ سوره مبارکه فاطر، می‌فرماید: «کسی که ولایت ما اهل بیت را ندارد، خداوند هیچ عملی از او را قبول نمی‌کند» (کلینی، ۱۴۳۰ق، ج ۱، ص ۴۳۰). بنابراین ولایت یکی از ارکان اصلی و پنجگانه دین اسلام است که در روایتی از امام صادق (علیه السلام)، نیز اینگونه بدان اشاره شده است؛ اسلام را بر پنج پایه استوار شده است: نماز، زکات، روزه، حج و ولایت^۳ (طوسی، ۱۴۱۴ق، ص ۱۲۴). این روایت عیناً از امام باقر (علیه السلام) نیز نقل شده است که البته البته در روایت منقول از ایشان، تأکید بر افضلیت ولایت است^۴ (کلینی، ۱۴۳۰ق، ج ۳، ص ۵۴).

۱. لَوْ أَنَّ رَجُلًا قَامَ لَيْلَهُ وَ صَامَ نَهَارَهُ وَ تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَالِهِ وَ حَجَّ جَمِيعَ دَهْرِهِ وَ لَمْ يَعْرِفْ وِلَايَةَ وَلِيِّ اللَّهِ فَيُؤَلِّبِهِ وَ يَكُونَ جَمِيعُ أَعْمَالِهِ بِدِلَالَتِهِ مِنْهُ أَلَيْهِ، مَا كَانَ عَلَى اللَّهِ حَقٌّ فِي ثَوَابِهِ وَلَا كَانَ مِنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ.

۲. وَ لَأَيُّنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ أَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ فَمَنْ لَمْ يَتَوَكَّلْنَا لَمْ يَرْفَعْ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا

۳. بُبَيِّ الْأِسْلَامُ عَلَى خَمْسِ دَعَائِمٍ: إِقَامِ الصَّلَاةِ، وَ إِتْيَاءِ الزَّكَاةِ، وَ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ، وَ حَجِّ الْبَيْتِ، وَ الْوَلَايَةِ لَنَا أَهْلِ الْبَيْتِ

۴. عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ: «بُنِيَ الْأِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةِ أَشْيَاءَ: عَلَى الصَّلَاةِ، وَ الزَّكَاةِ، وَ الْحَجِّ، وَ الصَّوْمِ، وَ الْوَلَايَةِ. قَالَ زُرَّارَةُ: فَقُلْتُ: وَ أَى شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: «الْوَلَايَةُ أَفْضَلُ؛ لِأَنَّهَا مِفْتَاحُهُنَّ، وَ الْوَالِي هُوَ الدَّلِيلُ عَلَيْهِنَّ» (الكافي، ج ۳، ص ۵۴).

۱-۱-۱-۲. ساحت اجتماعی

ارتباط عمیق قلبی با ولی در ساحت اجتماعی نیز سبب انسجام و استمرار دین در جوامع مسلمانان شده و عدم توجه به آن در ساحت اجتماع می‌تواند به این مهم خدشه وارد آورد؛ امام رضا (علیه السلام) می‌فرماید: «اگر پیشوایی امین و حافظ و سرپرستی مورد اطمینان برای آنان قرار ندهد، ملکیت و آئین به‌کلی نابود می‌گردد و دین از بین می‌رود، سنت تغییر یافته و احکام تبدیل و جابجا و زیرورو می‌شود و بدعتگزاران در آن دخل و تصرف نموده و ملحدان از آن می‌کاهند و آن را بر مسلمانان مشتبه می‌کنند» (مستفید و همکار، ۱۳۷۲، ج ۲، ص ۲۰۴).

۱-۱-۱-۳. ساحت سیاسی

ارتباط عمیق قلبی با ولی در ساحت سیاسی، تلاش و مجاهدت برای استقرار حکومت عدل الهی را در بر داشته و فرد ولایتمدار با علم و یقین به اینکه مؤمنان را جز خداوند متعال ولی دیگری نیست و اوست که حاکمیت خود را در زمین به‌وسیله انبیاء الهی و اوصیای آنان، گسترش داده است که آیاتی از قرآن کریم^۱ به این موضوع پرداخته و در اثبات ولایت فقیه نیز به ادله و شواهد قرآنی و روایی اشاره شده است (خمینی، ۱۳۷۸، صص ۱۲۵-۶۰؛ نراقی، ۱۳۷۸، صص ۹۵-۵). بنابراین مسلم است که پس از یقین و اثبات ارسال رسل و انزال کتب برای برپایی عدل^۲ که از آن به فلسفه بعثت انبیاء هم یاد می‌شود^۳، تلاش و مجاهدت، حتی به‌صورت فردی، برای قیام الله^۴ و تحقق حکومت عدل الهی از جمله آثار ولایتمداری خواهد بود.

۱-۱-۲. به‌هم‌پیوستگی و هم‌جهگی مؤمنان با یکدیگر

به‌هم‌پیوستگی و هم‌جهگی مؤمنان با یکدیگر، سطح مهم اجتماعی ولایت است که ایجاد و

۱. سوره مبارکه شوری، آیات ۹ و ۳۱، سوره مبارکه مائده، آیه ۵۵ و سوره مبارکه نساء، آیه ۵۹

۲. سوره مبارکه حدید، آیه ۲۵

۳. «بعثت برای این است که اخلاق مردم را، نفوس مردم را، ارواح مردم را و اجسام مردم را، تمام اینها را از ظلمت‌ها نجات بدهد، ظلمات را به‌کلی کنار بزند و به‌جای او نور بنشاند، ظلمت جهل را کنار بزند و به‌جای او نور علم بیاورد، ظلمت ظلم را به‌کنار بزند و به‌جای او عدالت بگذارد، نور عدالت را به‌جای او بگذارد» (امام

خمینی، ۱۳۶۲/۰۲/۲۱، صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۴۳۵)

۴. «قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِوَجْهِدِهِ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْنَى وَفَرْدَى» (سبأ/ ۴۶)

استمرار آن، آثار و برکات ارزشمندی را در ساحت‌های اجتماعی و سیاسی، برای جوامع مسلمین به همراه دارد.

۱-۱-۱-۱. ساحت اجتماعی

ایجاد پیوندهای مستحکم میان مؤمنان و تأکید بر عدم پیوند آنان با دشمنان، ضروریات مهم جامعه اسلامی است که با ولایت محقق می‌گردد؛ «پیغمبر جمع مسلمانان آغاز کار را، با این پیوستگی و جوشیدگی به وجود می‌آورد، اینها را به همدیگر متصل می‌کند، اینها را با هم برادر می‌کند، اینها را به صورت یک پیکر واحد در می‌آورد، به وسیله اینها امت اسلامی را تشکیل می‌دهد، جامعه اسلامی را بوجود می‌آورد. از پیوند اینها با دشمنان، مخالفین، معاندین و جبهه‌های دیگر جلوگیری می‌کند. برای اینکه اگر اینها به این حالت نباشند، اگر ولایت نداشته باشند، اگر به هم پیوسته صد در صد نباشند، میان آنها اختلاف بوجود بیاید، از برداشتن بار امانتی که بر دوش آنها است، عاجز خواهند ماند. نمی‌توانند این بار را به سرمئزول مقصود برسانند» (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۰، صص ۴۱۴-۴۱۳). این مهم در بخشی از نامه‌ای که امیرالمؤمنین (علیه السلام) پس از ضربت خوردن به فرزندان خود نوشته‌اند و از وصایای آن حضرت به شمار می‌رود، نیز به چشم می‌خورد که ایشان بر ضرورت همدلی، پیوستگی و پیوند دوستی تأکید نموده‌اند؛ «بر شما باد به پیوستن به یکدیگر، بخشش همدیگر، مبدا از هم روی گردانید و پیوند دوستی را از بین ببرید» (نهج البلاغه، نامه ۴۷). همچنین از حضرت صدیقه طاهره (سلام الله علیها) نقل است که فرمودند: خداوند امامت را ایجاد نموده است تا جمعیت یکپارچه گردد و تفرق آنها جلوگیری شود^۱ (ابن بابویه، ۱۴۱۳ق، ج ۳، ص ۵۶۸). بنابراین تداوم ملت‌ها به عبارت دیگر ماندگاری آنها با ولایتمداری است.

۱-۱-۱-۲. ساحت سیاسی

امیرالمؤمنین (علیه السلام) در بخشی از خطبه ۱۹۲ نهج البلاغه موسوم به قاصعه؛ به نعمت مهم حکومت اسلامی، حکومتی مقتدر و سرفراز اشاره کرده و می‌فرماید: «امور آنها در سایه حکومت قدرتمندی استوار شد و تحت حمایت عزت پیروزمندی قرار گرفتند و کارهایشان بر قله‌های حکومتی پایدار، سامان یافت»، حکایت از آن دارد که ولایتمداری و قرار گرفتن در ولایت بر اقتدار

۱... الْإِمَامَةُ لَمَّا مِنَ الْفُرْقَةِ... (من لایحضر الفقیه، ج ۳، ص ۵۶۸).

جامعه اسلامی می‌افزاید. همچنین درجایی دیگر جایگاه ولی و رهبر در جامعه اسلامی را همانند ریسمانی محکم که مهرها را به هم اتصال داده و از پراکندگی و انفصال آنها جلوگیری می‌کند، می‌دانند.^۱ امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در بیانات خود در جمع کارگزارهای نظام، شکل حکومت اسلامی را ولایت تبیین نموده‌اند؛ بدان معنی که ارتباطی پیوسته و اتصالی جدایی‌ناپذیر بین ولی و مؤمنین شکل می‌گیرد. بنابراین از منظر ایشان هر نوع حکومتی که در آن ولایت یعنی؛ پیوستگی و اتصال بین ولی و مردم وجود نداشته باشد، حاکمیتی که اسلام پیش‌بینی نموده است نیست. همچنین نمونه بارز ولی را امیرالمؤمنین (علیه السلام) دانسته که هیچ برهه‌ای از حیات مبارکشان، از این حالت ارتباط، اتصال و انسجام با مردم خالی نبوده است (بیانات در جمع کارگزارهای نظام، ۱۳۷۶/۰۲/۰۶).

۱-۱-۲. وجه سلبی

۱-۱-۲-۱. عدم ارتباط و هم‌جهگی با دشمنان

وجه سلبی ولایت، عبارت است از عدم ارتباط و هم‌جهگی با دشمنان؛ یعنی دشمنان را همانند دوستان نپنداشتن و با آنها هم‌جهه نبودن. ایجاد و استمرار و گسترش این سطح از ولایت نیز در ساحت‌های فردی، اجتماعی و سیاسی، دارای آثار مهمی است.

۱-۱-۲-۱-۱. ساحت فردی

بنابر روایات تشبه به کفار در دین اسلام مذموم و حرام است^۲ (الحرالعاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۱۵، ص ۱۴۶). در یکی از تقسیم‌بندی‌های تخصصی، این تشبه به «نهی از همسانی با کفار به‌طور کلی»، «نهی از ولایت، دوستی و دنباله‌روی کفار» و نهایتاً «نهی از تشبه به کفار در یک حوزه خاص» دسته‌بندی شده و ادله و مستندات قرآنی و روایی آن مورد بررسی قرار گرفته است و در دسته دوم که ناظر بر موضوع بحث این پژوهش است، خداوند در قرآن کریم تشبه به کفار در ولایت،

۱. نهج‌البلاغه، خطبه ۱۴۶.

۲. امام صادق علیه السلام - به نقل از پدران بزرگوارش علیهم السلام - فرمود: خداوند به یکی از پیامبران وحی فرمود که به مردم خود بگو: لباس دشمنان مرا ننویسید و خوراک دشمنان مرا نخورید خود را به شکل و شمایل دشمنان من درنیاورید؛ که در این صورت، شما نیز همچون آنها، دشمن من خواهید بود.

دوستی و دنباله‌روی را مایه چرخش از ایمان به کفر^۱، سیر قهقرای و بازگشت به عقب^۲، مستوجب عذاب الهی^۳ و ظلم به خدای متعال^۴ بیان فرموده است (مولوی وردنجانی، ۱۴۰۱، صص ۶۳-۶۲). بنابراین یکی از مهم‌ترین آثار فردی وجه سلبی ولایت، عدم تشبه به کفار است. با ایجاد این سطح از ولایت، فرد ولایتمدار در حوزه رفتارهای فردی خود، از آنجاکه مرزهای مشخصی بین خود و دشمنان ایجاد می‌کند، از تشبه به کفار- که دشمنان دین خدا هستند و در آیات و روایات متعددی، مؤمنان از این مهم نهی شده‌اند- پرهیز خواهد کرد.

۱-۲-۱-۲. ساحت اجتماعی

مفهوم جامعه جاهلی چه در قرائت قدیم آن یعنی جاهلیت قبل ظهور ادیان الهی به‌ویژه دین مبین اسلام و چه در قرائت مدرن آن، به جوامعی گفته می‌شود که نور ایمان در آن جوامع خاموش و یا کم سو است و به همین سبب حاکمیت طاغوت بر آن حکمفرماست. پس، «از دید قرآن، جاهلیت در برابر دین است نه علم» (سدیدپور و همکار، ۱۳۹۹، صص ۲۶-۲۴). بنابراین مفهوم ولایت در وجه سلبی که به پس زدن طاغوت و عدم پیوستگی و همبستگی با دشمنان می‌پردازد - که این خود از ضروریات دینداری است^۵- در ساحت اجتماعی خود، مبشر نفی جوامع جاهلی می‌شود.

۱-۲-۱-۳. ساحت سیاسی

در کلام وحی، حاکمیت تنها از آن خداوند سبحان است^۶ و هدایت و سعادت بشر، تنها تحت این حاکمیت میسر است^۷. همچنین کافر شدن به طاغوت و عدم اتباع از طاغوت‌ها از جمله فرامین

۱. سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۰۰
۲. سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۴۸۹
۳. سوره مبارکه مائده، آیه ۵۱
۴. سوره مبارکه مائده، آیات ۵۱ و ۵۲
۵. سوره مبارکه بقره، آیه ۲۵۷، سوره مبارکه هود، آیه ۱۱۳ و سوره مبارکه سبأ، آیه ۳۱ و...
۶. سوره مبارکه بقره، آیه ۱۰۷، سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۸۹، سوره مبارکه مائده، آیات ۱۷، ۱۸، ۴۰ و ۱۲۰، سوره مبارکه اعراف، آیه ۱۵۸، سوره مبارکه توبه، آیه ۱۱۹ و...
۷. سوره مبارکه بقره، آیات ۱۴۲، ۲۱۳، ۲۶۴، ۲۵۸ و ۲۵۷، سوره مبارکه مائده، آیه ۱۶ و...

خداوند متعال در قرآن کریم است^۱. با این فرض الهی، در جامعه ولایی، نمی‌توان هم خود را تحت ولایت خداوند متعال دانست و هم از طاغوت پیروی کرد. بنابراین در ساخت سیاسی وجه سلبی ولایت، مؤمنان حاکمیت طاغوت و اولیا قرار دادن آنان را نخواهند پذیرفت.

جدول شماره ۱. اهمیت ولایت

ملاک قبولی اعمال	ساحت فردی	ارتباط عمیق قلبی با ولی	وجه ایجابی	اهمیت ولایت
انسجام و استمرار دین در جوامع مسلمین	ساحت اجتماعی			
تلاش و مجاهدت برای تحقق حکومت عدل الهی	ساحت سیاسی			
تداوم جوامع برای رساندن بار امانت به سرمنزل مقصود	ساحت اجتماعی	به هم پیوستگی و هم‌جهگی مؤمنان با یکدیگر	وجه سلبی	
عزتمندی و اقتدار	ساحت سیاسی			
عدم تشبه به کفار	ساحت فردی	عدم ارتباط و هم‌جهگی با دشمنان		
نفی جامعه جاهلی	ساحت اجتماعی			
عدم پذیرش حاکمیت طاغوت یا اولیای طاغوت	ساحت سیاسی			

۲-۱. وجوه ولایتمداری

۱-۲-۱. وجه بینشی

برای رسیدن به هر چیز، اولین قدم شناخت آن است. ولایت نیز از این مهم‌مشتنی نبوده و برای ولایتمداری یعنی؛ حرکت در مسیر ولایت، می‌بایست برای شناخت آن اقدام کرد. خداوند

.....
 ۱. آیا ندیدی کسانی را که گمان می‌کنند به آنچه (از کتاب‌های آسمانی که) بر تو و بر پیشینیان نازل شده، ایمان آورده‌اند، ولی می‌خواهند برای داوری نزد طاغوت و حگام باطل بروند؟ با اینکه به آنها دستور داده شده که به طاغوت کافر شوند. اما شیطان می‌خواهد آنان را گمراه کند، و به بیراهه‌های دوردستی بیفکند (سوره مبارکه نساء، آیه ۶۰)

در قرآن کریم و در آیه موسوم به ولایت، ضمن معرفی اولیای مؤمنین، می‌فرماید: ولیّ شما فقط خدا، پیامبر و مؤمنانی هستند که نماز را به پا داشته، در رکوع زکات می‌دهند^۱. همچنین در آیه موسوم به اولی الامر، لزوم اطاعت از خدا و رسول و اولی الامر را متذکر شده و می‌فرماید: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خدا را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را [نیز] اطاعت کنید^۲. بنابراین اولین وجه از وجوه ولایتمداری، وجه بینشی است و هر فرد ولایتمدار لازم است نسبت به مفهوم ولایت معرفت حاصل کند و پس از آن ولی خود را بشناسد تا بتواند در مسیر او که منتهی به ولایت الله است، قدم بردارد. در اهمیت شناخت ولی باید گفت، مرز بین ایمان، کفر و نفاق است و فردی که ولی خود را نشناسد و مرگ او فرارسد، مرگی جاهلانه و منافقانه خواهد داشت^۳. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، در ضرورت شناخت ولی می‌فرماید: «یک فرد در صورتی دارای ولایت است که شناخت درستی از ولی داشته و برای هر چه بیشتر وابسته و مرتبط ساختن خود با او که مظهر ولایت خدا است دائماً در تلاش و کوشش بسر برد» (خامنه‌ای، ۱۳۷۰، ص ۷۳).

۱-۲-۲. وجه گرایش

پس از معرفت و ایجاد بینش نسبت به ولایت و ولی، این شناخت در صورتی که دقیق و صحیح باشد، گرایش به ولایت را در فرد ولایتمدار ایجاد می‌نماید. تولی و تبری دو فرع از فروع دین هستند که ناظر بر این موضوع می‌باشند؛ «تولی و تبری یعنی پیوند دوستی با دوستان خدا و برقرار کردن و پیوند بیزاری با دشمنان خدا» (مطهری، ۱۳۸۹، ج ۶، ص ۲۴۳). به عبارت دیگر ایجاد ولایت با ولی و بین مؤمنان و نفی ولایت دشمنان (طاغوت) که به وجوب اطاعت از ولی و فصل الخطاب قرار دادن اوامر و نواهی او می‌انجامد. همانطور که خداوند در قرآن کریم ایمان را در اطاعت از رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) به‌عنوان ولی خدا، عنوان و می‌فرماید: به پروردگارت سوگند که آنان مؤمن حقیقی نخواهند بود، مگر آنکه تو را در آنچه میان خود نزاع و اختلاف دارند

۱. سوره مبارکه مائده، آیه ۵

۲. سوره مبارکه نساء، آیه ۵۹.

۳. «قُلْتُ لَأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَاتَ لَمْ يَعْرِفْ إِمَامَهُ، مَاتَ مَيْتَةً جَاهِلِيَّةً؟ قَالَ: «نَعَمْ». قُلْتُ: جَاهِلِيَّةً جَهْلَاءَ، أَوْ جَاهِلِيَّةً لَمْ يَعْرِفْ إِمَامَهُ؟ قَالَ: «أَهْلِيَّةٌ كُفْرٍ وَنِفَاقٍ وَضَلَالٍ» (الكافي، ج ۲، ص ۲۶۵).

به داوری بپذیرند؛ سپس از حکمی که کرده‌ای در وجودشان هیچ دل‌تنگی و ناخشنودی احساس نکنند، و به‌طور کامل تسلیم شوند.^۱ از امام صادق (علیه السلام) نقل است که در جواب کسی که گفت فردی شما را دوست دارد ولی از دشمن شما برائت نمی‌کند، فرمودند: «هیئات؛ دروغ می‌گوید کسی که دم از محبت ما می‌زند، ولی از دشمن ما بی‌زاری نمی‌جوید.» همچنین امام رضا (علیه السلام)، کمال دین را در ولایت و دوستی اهل بیت (علیهم السلام) و بی‌زاری از دشمنانشان، دانسته‌اند (المجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۲۷، صص ۵۸-۵۷).

۱-۲-۳. وجه رفتاری (منش)

اما مهم‌ترین وجه ولایت‌مداری، انعکاس ولایت در رفتار فرد ولایت‌مدار است. «اساس کار تمسک به ولایت هم، تمسک به ارزش‌های اسلامی است. هرچه را که در اسلام ارزش است، باید درصدد باشید در عمل جذب کنید... ببینید اسلام کدام خصوصیت و عمل را ارزش دانسته است؛ آن‌وقت سعی در پیاده کردن آن داشته باشید. به تعبیر دیگر، آن ارزش‌ها را در محیط کار، در انتخاب همکاران، در اجرای مأموریت و در تهیه کردن طرح برای بخشی که مشغول کار در آن هستید، حتماً اعمال کنید. این به معنای تمسک کامل به ولایت است.» (بیانات در جمع کارگزارهای نظام، ۱۳۷۳/۰۳/۰۸). بنابراین می‌توان گفت تا ولایت‌مداری در عرصه اعمال متجلی نشود، نمی‌توان فرد را ولایت‌مدار حقیقی نامید. پس لازم است برای تحقق دولت اسلامی کارگزارهای خود را منطبق با ویژگی‌های کارگزار در دولت اسلامی نموده و اگر نقصی در خود می‌بینند در جهت رفع آن نقص بکوشند؛ «مسئولان و دولتمردان باید خودشان را با ضوابط و شرایطی که متعلق به یک مسئول دولت اسلامی است، تطبیق کنند. یا چنان افرادی اگر هستند سر کار بیایند؛ یا اگر ناقصند، خودشان را به سمت کمال در آن جهت حرکت دهند و پیش ببرند. این مرحله سوم است که از آن تعبیر به ایجاد دولت اسلامی می‌کنیم. نظام اسلامی قبلاً آمده، اکنون دولت باید اسلامی شود. دولت به معنای عام، نه به معنای هیئت وزرا؛ یعنی قوای سه‌گانه، مسئولان کشور، رهبری و همه» (بیانات در جمع کارگزارهای نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲).

۱. سوره مبارکه نساء، آیه ۶۵.

۲. شاخص‌های کارگزار ولایی (ولایتمدار)

۲-۱. ارتباط عمیق قلبی با ولی

این سطح از ولایت ارتباطی طولی است. در تعریف امام خامنه‌ای ^(مدظله‌العالی) از مفهوم ولایت، به سبب ضرورت تشکیل جامعه اسلامی، تأکید بیشتر بر ارتباط قلبی عمیق با قلب تپنده جامعه اسلامی یعنی؛ امام است (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۰، ص ۴۳۱). اما با توجه به آیات قرآن کریم ولایت طولی را می‌توان بسط بیشتری داد. ارتباطی که با خداوند متعال به‌عنوان ولی مطلق مؤمنان؛ «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ» و ارتباط با پیامبر ^(صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و اولی الامر؛ «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»^۲ همچنین «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا»^۳، لازم است وجود داشته باشد تا بتوان این سطح از ولایت را دقیق‌تر بررسی نمود. تجلی و بروز و ظهور این سطح از ولایت در وجه بینشی و پس‌از آن در باورهای افراد (وجه‌گرایشی) شکل می‌گیرد. در این بخش با بررسی بیانات و تأکیدات امام خامنه‌ای ^(مدظله‌العالی) راهکارهای تحقق سطح طولی ولایت یا همان ارتباط عمیق قلبی با ولی در بین کارگزارهای نظام اسلامی، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲-۱-۱. ذکر و توجه دائمی به خدا

از منظر قرآن و روایات، ذکر و توجه دائمی به خدا، مورد تأکید بسیار است. امام خامنه‌ای ^(مدظله‌العالی) با تأکید و سفارش دائمی به ذکر و یاد خدا، اثرات آن را اینگونه بیان نموده‌اند: «[ذکر] ما را از غفلت خلاص می‌کند. غفلت بلای بزرگی است. در دعای مبارک ابی‌حمزه می‌خوانیم: یا مَوْلَايَ بِذِكْرِكَ عَاشَ قَلْبِي وَبِمُنَاجَاةِكَ بَرَدْتُ أَلَمَ الْخَوْفِ عَنِّي؛ با یاد تو، ذکر تو، دل من زندگی پیدا کرد؛ با مناجات با تو، اضطراب و ترس از من دور شد و رها شدم. اینکه در قرآن، آیات زیادی

۱. سوره مبارکه بقره، آیه ۲۵۷

۲. سوره مبارکه مائده، آیه ۵۵

۳. سوره مبارکه نساء، آیه ۵۹

ده‌ها آیه، شاید قریب صد آیه که [البته] من نشمردم - درباره ذکر وجود دارد، نشان‌دهنده اهمیّت این حقیقت در زندگی ما، در ارتباطات ما، در عاقبت ما و انتهای راه ما است. اینکه خدای متعال می‌فرماید: اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا وَ سَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَّ اَصِيلاً، نشان‌دهنده این است که ذکر، هم لازم است، هم کثیرش لازم است؛ ذکر زیاد لازم است» (بیانات در دیدار با مسئولان نظام، ۱۴۰۲/۰۱/۱۵). اما از منظر ایشان، توجه دائمی و به یاد خدا بودن برای کارگزارها علاوه بر غفلت زدایی، آثار ارزشمند دیگری چون: دفع انگیزه‌های ماده گرایانه و هوسرانی‌های گمراه‌کننده به همراه دارد به نحوی که دل را از غرق شدن در فساد و جاذبه‌های گمراه‌کننده، بازمی‌دارد (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۱۲۶) و موجبات پیروزی را نیز فراهم نموده و عدم برخورداری کارگزارها از یاد خدا به ناکامی نظام اسلامی می‌انجامد (بیانات در دیدار با مسئولان نظام، ۱۳۹۶/۰۳/۲۲). همچنین ایشان با اشاره به آیات ابتدایی سوره مزمل که خداوند متعال به رسول مکرم اسلام (صلی‌الله علیه و آله و سلم) امر می‌فرماید تا بخشی از شب را برای عبادت و خواندن قرآن و یاد خدا قرار دهد، مسئولیت سنگین کارگزاری را جنبه اهمیت یاد خدا برای کارگزارهای نظام اسلامی دانسته و خاطر نشان می‌کنند که اگر بنیه معنوی تقویت نشود، این مسئولیت سنگین به سرمنزل مقصود نخواهد رسید (بیانات در دیدار با مسئولان نظام، ۱۳۹۷/۰۳/۰۲).

۲-۱-۲. تقوا

حفظ نظام از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر پایه تقواست و حصول تقوا را نیز با ذکر خدا میسر می‌دانند (بیانات در دیدار با کارگزارهای نظام، ۱۳۷۰/۰۵/۲۳). بنابراین تقوا یکی از مهم‌ترین شاخصه‌هایی است که امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) برای کارگزارهای دولت اسلامی، بر شمرده‌اند. از نظر ایشان تقوا در معنای عام آن، مراقبت از خود برای منحرف نشدن از جاده مستقیم شریعت اسلامی است. همچنین پرهیز از دشمن و مراقبت از خود در برابر او و نیز رعایت تدبیر؛ یعنی پرهیز از کار خلاف عقلانیت و قاعده و پرهیز از سستی و سهل‌انگاری سایر تعاریف تقوا از دیدگاه ایشان می‌باشد (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۹۷/۰۴/۰۹). بنابراین اهمیت تقوا از منظر ایشان برای کارگزارهای دولت اسلامی، تا آنجاست که یکی از صلاحیت‌های مدیریتی برای انتصاب آنان را خصوصیت تقوا دانسته و رعایت آن را باعث «عبادت»

۱. سوره مبارکه احزاب، آیه ۴۱.

تلقی شدن امور محوله می‌دانند از جنبه سلبی نیز عدم برخورداری از تقوای الهی کارگزارها، از نظر ایشان پایمالی حقوق مردم را در پی داشته و امری جبران‌ناپذیر است (بیانات در دیدار با مسئولان نظام، ۱۳۹۸/۰۲/۲۴). معتقدند تقوای کارگزارها در بن بست‌ها بزرگ برای آنان راه نجات است (سیاهپوش، ۱۳۹۸، ص ۶۸۴). به همین سبب است که ایشان با توجه به توصیه قرآن و روایات به تقوا، کارگزارهای دولت اسلامی را به مسئولیت خطیر، سنگین و درعین حال با ارزش خود متوجه نموده و تأکید بر رعایت تقوای الهی دارند. چراکه معتقدند تنها راه فهم صحیح و عمل درست در انجام مسئولیت‌های محوله، رعایت تقوای الهی است (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، صص ۱۳۰-۱۲۹) و اگر کارگزارها بی‌تقوایی کنند، ضایعه آن نه تنها به خودشان، بلکه به کل اسلام ضربه خواهد زد و ثمره تقوای آنها حرکت و موفقیت را برای نظام اسلامی در پی خواهد داشت؛ دولت‌مردان اسلامی به دو دلیل بیشتر به تقوا احتیاج دارند؛ دلیل اول این است که ضایعه حاصل از بی‌تقوایی آنان، ضایعه برای اسلام است و دلیل دوم این است که حرکت و موفقیت نظام اسلامی، فقط به برکت تقوا امکان‌پذیر است و این را خاصیت نظام الهی می‌دانند (بیانات در جمع کارگزارهای نظام، ۱۳۷۰/۰۵/۲۳). پس از تقوا و مراقبت از خود برای عدم انحراف از مسیر دینت، لاجرم از مهم‌ترین شئون تقوای کارگزارهای دولت اسلامی، حفظ ارتباط قلبی و قوی خود با ولی است؛ بنابراین منحرف نشدن از مسیر ولایت و توجه به اوامر و نواهی ولی امر در امور محوله، نتیجه تقوای کارگزارهای دولت اسلامی خواهد بود. اینجاست که مفهوم «تقوای سیاسی»، اهمیت پیدا می‌کند. «تقوای سیاسی هم در داخل همین مندرج است؛ اگر چنانچه این تقوای دینی تحقق پیدا کرد، تقوای سیاسی هم همراه همین است» (بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴). در بیانات معظم‌له تقوای سیاسی؛ به دلسوزانه، صادقانه و دردمندانه عمل کردن در میدان سیاست (بیانات در دیدار اعضای ستادهای نمازجمع، ۱۳۸۱/۰۵/۰۵)، همچنین پرهیز از لغزشگاه‌هایی که دشمن می‌تواند از آنها استفاده کند (بیانات در مراسم بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴)، معنا شده است که این خود از عمده تأکیدات و خواسته‌های ایشان از کارگزارهای دولت اسلامی است.

۲-۳. انس با قرآن، ادعیه و توسل

توصیه‌ی همیشگی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به کارگزارهای نظام اسلامی، توصیه به انس با قرآن،

ادعیه و توسل است. ایشان معتقدند، برای مواجه‌شدن با موانع بزرگ و سهولت کار سخت کارگزاری نظام، کارگزارها نیازمند ارتباط مداوم و روزانه با قرآن کریم و ادعیه و توسل به ائمه اطهار (علیهم‌السلام) هستند (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۲/۰۶/۰۶). بنابراین با تأکید بر آیه ۷۷ سوره فرقان که می‌فرماید: «قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا» معتقدند که آنچه کارگزارها را در برابر وسوسه‌های نفس تربیت‌نشده، محافظت می‌کند، دعا و نافله و توجه و توسل است؛ «دعا کنید، نافله بخوانید، توجه پیدا کنید، متذکر باشید؛ در شبانه‌روز، یک ساعت را برای خودتان و خدای خودتان قرار بدهید؛ از کارها و اشتغالات گوناگون، خودتان را بیرون بکشید؛ با خدا و با اولیای خدا و با ولی‌عصر (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه و ارواح‌نافداه) مأنوس بشوید؛ با قرآن مأنوس باشید و در آن تدبر بکنید.» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، صص ۱۳۷-۱۳۶). یکی دیگر از دلایل اهمیت دعا، تضرع و توسل به ائمه اطهار (علیهم‌السلام) برای کارگزارها، فراهم آمدن موجبات توفیق و برکت در انجام امور است (بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۱/۰۳/۰۴). علاوه بر توصیه همیشگی به کارگزارها نهادینه شدن انس با قرآن، دعا و توسل در خانواده، فرزندان و متعلقین نیز مورد تأکید ایشان است (بیانات در دیدار مجمع عالی فرماندهان سپاه، ۱۳۹۸/۰۷/۱۰).

۲-۱-۴. توکل

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با اشاره به توکل و اخلاص امام خمینی (رضوان‌الله‌تعالی‌علیه)، توکل را عامل حل مشکلات و پیروزی انقلاب اسلامی می‌داند (بیانات در دیدار با مسئولان نظام، ۱۳۹۸/۰۲/۲۴) و از کارگزارها توکل به خدای متعال را برای دوری از غفلت و خطر عمل زدگی، مطالبه نموده‌اند؛ «به خدا توکل کنید. از خدای متعال توفیق بخواهید. رابطه‌تان را روزبه‌روز با معنویت و خدای متعال تقویت کنید. مبدا اشتغالات کاری، شما را از ذکر و توجه و پرداختن به معنویات باز بدارد! یعنی یکی از خطرهای این است که در عمل‌زدگی غرق بشویم و از آن ارتباط قلبی خودمان غافل بمانیم. آن چیزی که پشتوانه نشاط و شور و شوق و تحرک و توفیق ماست، کمک الهی است. کمک الهی را باید به معنای واقعی کلمه از خدا خواست و از خدا طلب کرد.» (سیاهپوش، ۱۳۹۸، صص ۶۷۷-۶۷۶).

۱. بگو: پروردگارم برای شما ارزشی قائل نیست اگر دعای شما نباشد.

۲-۲. پیوستگی و همبستگی میان مؤمنان

امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، یکی از سطوح ولایت را ارتباط عرضی بین مؤمنان می‌داند. بهم پیوستگی و جوشیدگی بین مؤمنین به‌مثابه پولاد آبدیده و اتصال شدیدی که حاصل آن جامعه اسلامی و ایجاد یک پیکر واحد است. نتیجه این اتصال و هم‌جهگی که برای فهم دقیق‌تر آن با مثال عده‌ای از کوهنوردان که در مسیری صعب‌العبور در کوهستان خود را به یکدیگر نزدیک و متصل نموده‌اند، بهره‌جسته‌اند؛ ماندگاری شیعه در فراز و نشیب‌های تاریخ، به‌ویژه دوران خلافت‌های ساختگی امویان و عباسیان است (خامنه‌ای، ۱۴۰۰، صص ۴۱۵-۴۱۲). برای اینکه ولایت به معنای اصیل آن محقق شود، لازم است این سطح از ولایت بین مؤمنان شکل بگیرد. کارگزارهای نظام اسلامی در کنار مؤمنان به‌عنوان بخشی از پیکره نظام اسلامی می‌بایست در ایجاد و تقویت ولایت عرضی کوشش نمایند. در این بخش به راهکارهای عملی برای کارگزارها از دیدگاه امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) که ناظر بر این سطح از ولایت است، پرداخته خواهد شد.

۲-۲-۱. مردمی بودن

تقویت ولایت بین مؤمنان با یکدیگر با مؤلفه‌هایی چون؛ هم‌سطح مردم بودن، با مردم و در میان مردم بودن، پاسخگویی به مردم و منت نگذاشتن بر سر مردم، که با عبارت مردمی بودن، برای کارگزار نظام اسلامی از منظر امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) بیان می‌شود، برای کارگزارها امتیاز محسوب می‌شود؛ «شما امتیازتان به تشخیص ظاهری و شکل و قیافه نیست؛ امتیازتان به همین است که خودتان را با مردم هم‌سطح کنید، به شکل مردم و در میان مردم باشید، با مردم تماس بگیرید، با آنها انس پیدا کنید، از آنها بشنوید. این امتیاز بزرگی است و در شما هست؛ آن را حفظ کنید و نگه دارید» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۷/۰۶/۰۲). ایشان معتقدند که معیار دولت اسلامی، حکومت علوی است و برای تحقق دولت اسلامی باید خود را با حکومت امیرالمؤمنین^(علیه السلام) سنجد و یکی از شاخص‌های اصلی حکومت علوی را مردمی بودن و با مردم بودن دانسته و از کارگزارها حرکت در این جهت را مطالبه می‌نمایند (بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۷/۰۶/۰۷). از جمله مطالبات دیگر ایشان، عدم منت نهادن بر سر مردم و پاسخگویی به آنهاست. کارگزار اسلامی نه بر سر مردم منت می‌گذارد و نه درباره کاری که انجام شده است، مبالغه می‌کند و نه اینکه خلف وعده می‌کند (بیانات در دیدار با

کارگزارهای نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲). همچنین کارگزارها باید خود را پاسخگو به مردم دانسته و پیگیری و مطالبه را حق مردم بدانند (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، صص ۱۵۶-۱۵۵).

۲-۲-۲. زهد، ساده زیستی و پرهیز از اشرافی گری

راهکار دیگری که باعث ایجاد پیوندهای عمیق بین کارگزارهای نظام و مردم در جامعه اسلامی می‌شود و عدم پابندی بدان باعث سلب اعتماد مردم از کارگزارها می‌گردد، ساده زیستی و پرهیز از اشرافی گری است (بیانات در دیدار با کارگزارهای نظام، ۱۳۷۰/۰۵/۲۳) که از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، امری پسندیده و توصیه‌ای اکید به همه اقشار جامعه است. اما این منش و اخلاق برای کارگزارها امری واجب تلقی می‌گردد؛ چراکه یکی از شعارهای اصلی نظام اسلامی، حمایت از مستضعفان و پابرهنگان است. بنابراین کسی که مشی او و منش او اشرافی‌گری باشد، نمی‌تواند به این شعار پایبند بماند (امام خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۱۱/۲۸). همچنین ایشان با اشاره به فرمایش امیرالمؤمنین (علیه السلام) خطاب به عثمان بن حنیف؛ «أَلَا وَإِنَّكُمْ لَأَتَقَدَّرُونَ عَلَيَّ ذَلِكَ، وَ لَكِنَّ أَعْيُنُونِي بَوْرَعٍ وَ اجْتِهَادٍ وَ عِفَّةٍ وَ سَدَاقٍ^۲»، معتقدند؛ کارگزارهای نظام باید از لحاظ زهد یعنی بی‌رغبتی به زخارف دنیا، سرمشق دیگران بوده و حد آن ورع است (بیانات در دیدار با کارگزارهای نظام، ۱۳۶۹/۰۹/۱۴). ایشان معتقدند شروط لازم برای پیوند حقیقی بین کارگزارها و مردم، حضور در میان آنان و دور نشدن از سطح متوسط زندگی مردم است و شرط لازم حفظ این پیوند؛ ساده زیستی و پرهیز از اسراف و هزینه کردن بیت‌المال در امور شخصی است (پیام به مناسبت آغاز به کار هفتمین دوره مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳/۰۳/۰۶). این مهم، از دو جهت مورد تأکید ایشان است؛ اول اینکه اشرافی گری کارگزارها، روند برقراری عدالت را کند می‌کند و دوم اسراف منابع و ترویج فرهنگ اشرافی‌گری در جامعه را در پی خواهد داشت (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، صص ۱۸۰-۱۷۹) و کارگزارها مطابق فرمایش امیرالمؤمنین (علیه السلام) که فرمودند: «النَّاسُ عَلَي دِينِ مُلُوكِهِمْ» با ریخت‌وپاش و اشرافی‌گری، مشوق دیگران هستند^۳ (سیاهپوش، ۱۳۹۸، صص

۱. عثمان بن حنیف بن واهب اوسی انصاری از کارگزارهای امیرالمؤمنین (علیه السلام) و والی بصره

۲. نهج‌البلاغه، نامه ۴۵

۳. «اما ریخت‌وپاش ما اولاً از جیبمان نیست، از بیت‌المال است؛ ثانیاً ریخت‌وپاش ما مشوق ریخت‌وپاش دیگران است. واقعاً «النَّاسُ عَلَي دِينِ مُلُوكِهِمْ». ملوک در اینجا به معنی پادشاهان نیست که بگوییم ما پادشاه نداریم؛ نه، ملوک شماها هستید؛ النَّاسُ عَلَي دِينِ مَاها» (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۰۶/۰۸).

۲۳۱-۲۳۰) و این آفت بزرگ جامعه را به سمت وسوی اشرافیگری و تجمل، سوق خواهد داد (بیانات در دیدار خانواده‌های شهدا و ایثارگران کردستان، ۱۳۸۸/۰۲/۲۲). بنابراین برای اینکه ارتباط ولایی و پیوندهای مستحکم میان کارگزارها و مردم ایجاد و تقویت گردد و حس اعتماد مردم به آنها برقرار و اسوه و الگو بودن کارگزارها برای مردم، پایدار بماند، لازم است کارگزارها از تجمل‌گرایی، تشریفات بی‌مورد و اشرافیگری، پرهیز نمایند. به عبارت دیگر لازمه پیوند و همبستگی بین مردم و مسئولان (کارگزارها دولت اسلامی) یعنی همان ولایت عرضی بین مؤمنین، نزدیک بودن آنان با یکدیگر است؛ اگر اشرافیگری در بین مسئولان رواج پیدا کرد، اختلاف طبقاتی ایجاد شده و حس بی‌اعتمادی به یکدیگر به‌ویژه از سوی طبقه ضعیف‌تر شدت می‌یابد و این پیوند (ولایت)، سست شده و از بین خواهد رفت. معظم له در تبیین این مهم می‌فرماید: «شما چگونه می‌خواهید محبت و اطمینان مردم را جلب کنید؟ مردم باید به من و شما اعتماد داشته باشند. اگر ما دنبال مسائل خودمان رفتیم، به فکر زندگی شخصی خودمان افتادیم، دنبال تجملات و تشریفاتمان رفتیم، در خرج کردن بیت‌المال هیچ حدی برای خودمان قائل نشدیم - مگر حدی که در دسر قضایی درست بکنند! - و هرچه توانستیم خرج کردیم، مگر اعتماد مردم باقی می‌ماند؟ مگر مردم کورند؟...» (بیانات در جمع کارگزارهای نظام، ۱۳۷۰/۰۵/۲۳).

۲-۳. عدالت

فلسفه حکومت اسلامی و نقش کارگزارها در آن برپایی عدالت است. خداوند هدف از بعثت انبیاء الهی را برپایی عدالت آن‌هم به دست مردم، بیان فرموده است.^۱ همچنین امیرالمؤمنین (علیه السلام) در خطبه‌ای ضمن بی‌ارزش خواندن حکومت، ارزش آن را برای تحقق هدف احقاق حق و عدالت بیان نموده‌اند^۲ (نهج البلاغه، خطبه ۳۳). بنابراین اینکه در اندیشه اسلامی، اگر حکمرانی با عدالت توأم نباشد، ارزشی ندارد به‌واسطه این مهم است که چنین حکومتی، حکومت اسلامی که در

۱. «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (سوره حدید، آیه ۲۵).

۲. «قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) بَدَى قَارٍ وَهُوَ يَخْصِفُ نَعْلَهُ، فَقَالَ لِي مَا قِيمَةُ هَذَا النِّعْلِ؟ فَقُلْتُ لَا قِيمَةَ لَهَا. فَقَالَ (علیه السلام) وَاللَّهِ لَهِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ إِمْرَتِكُمْ إِلَّا أَنْ أَقِيمَ حَقًّا أَوْ أَدْفَعُ بَاطِلًا» (نهج البلاغه، خطبه ۳۳).

ادبیات دینی از آن به ولایت یاد می‌کنیم نیست. از نقطه نظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) معیار جهت‌گیری نظام اسلامی و کارگزارهای آن باید حکومت علوی باشد و عدالت یکی از شاخص‌های عمده حکومت علوی است. بنابراین عدالت جزء وظایف مهم کارگزارهای دولت اسلامی است (بیانان امام خامنه‌ای در جمع کارگزارهای نظام، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲). ایشان با اشاره به حدیثی منسوب به امیرالمؤمنین (علیه السلام) که می‌فرمایند: «... هُوَ الْمَهْدِيُّ الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا، كَمَا مِلْتُ جَوْرًا وَ ظُلْمًا» (کلینی، ۱۴۳۰ق، ج ۲، ص ۱۵۱) فلسفه وجود کارگزارهای دولت اسلامی را برقراری عدالت عنوان نموده و متذکر می‌گردند، ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) می‌آیند برای برپایی عدل. چراکه بشر تشنه عدل و عدالت است (بیانات در جمع مسئولان قضایی، ۱۳۷۷/۰۴/۰۷). بنابراین عدالتخواهی و مبارزه با فساد و تبعیض علاوه بر اینکه ارتباطی مستحکم بین کارگزارها و مردم ایجاد نموده و زمینه‌ساز پیوند ولایی است، از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مبنای مشروعیت کارگزارها نیز تلقی می‌گردد (بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۲/۰۶/۰۵).

۲-۲-۴. صداقت

برای جلب قلوب مردم و ایجاد و تقویت پیوندهای عمیق ولایی بین مؤمنان، صداقت ضروری است. از این رو امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) این مهم را شرط اول کار برای انقلاب می‌دانند. ایشان معتقدند که کارایی انسانی انجام امور با صدق و اخلاص است (سیاهپوش، ۱۳۹۸، صص ۶۷۵-۶۷۴). از منظر ایشان، رحمت و کمک الهی برای حل مشکلات در اخلاص نهفته است (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۱۳۵). همچنین نقش صداقت با مردم برای تداوم حسن ظن و محبت آنها به کارگزارها را نیز خاطر نشان نموده‌اند؛ «مسئولان باید مردم را در جریان کارها قرار دهند... مردم مطلع شوند... مردم دوست می‌دارند که از مسئولان کار نیک ببینند تا حسن ظن و محبت خودشان را به آنها حفظ کنند و در تناقض قرار نگیرند» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۱۵۸).

۲-۲-۵. اخلاص

اخلاص ویژگی دیگری است که توسط امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) برای کارگزارهای دولت اسلامی مورد تأکید قرار گرفته است که برای تألیف قلوب و ایجاد و استحکام ولایت عرضی بین

مؤمنین، ویژگی اثرگذاری است؛ «ما امروز به‌عنوان مسئولان کشور عزیزمان و مسئولان نظام جمهوری اسلامی، احتیاج مبرمی داریم به کار جدی و پیگیر و همراه با صفا و اخلاص» (بیانات در دیدار مسئولان نظام، ۱۳۹۳/۰۴/۱۶). بنابراین ایشان معتقدند که اخلاص راهکاری برای جلب رحمت الهی است (بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری، ۱۳۸۴/۰۵/۱۲) و اگر کارها توأم با اخلاص باشد، با عنایت خداوند سبحان، پیشرفت در کارها تسهیل خواهد شد (بیانات در دیدار مسئولان قضائی کشور، ۱۳۸۷/۰۵/۰۴).

۲-۶. تواضع و پرهیز از خودشیفتگی و غرور

راهکار دیگری که به پیوند محکم بین کارگزارهای دولت اسلامی و مردم در نظام اسلامی عمق می‌بخشد، تواضع و پرهیز از خودشیفتگی و غرور نسبت به مردم است. غرور منشأ ناکامی‌ها و شکست‌های بزرگ است و به تعبیر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، از دام‌های پهن شده توسط شیطان؛ «... اگر خدای نکرده غرور به سراغ ماها آمد، آن وقت انحراف‌ها و انحطاط‌های گوناگونی را در پیش پای خودمان خواهیم دید. مراقب باشید؛ این از آن دام‌های بزرگ شیطان است» (بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۸/۰۶/۱۶). ایشان با اشاره به فرمایش امیرالمؤمنین (علیه السلام) که فرمودند: «وَإِبْطَاقِ وَ الْإِعْجَابِ بِنَفْسِكَ وَ الثَّقَّةَ بِمَا يُعْجِبُكَ مِنْهَا وَ حُبَّ الْإِطْرَاءِ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ أَوْثِقِ فُرْصِ الشَّيْطَانِ فِي نَفْسِهِ لِيَمْحَقَ مَا يَكُونُ مِنْ إِحْسَانِ الْمُحْسِنِينَ» آفت کارگزارها را خودشیفتگی دانسته و تأکید دارند که همواره عیب‌ها و کاستی‌ها و نکات منفی در عملکرد خود را مدنظر داشته باشند تا دچار خودشیفتگی و غرور نشوند (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۱۳۸). همچنین در جایی دیگر با بیان این فرمایش الهی «بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ»^۲ کارگزارها را به این مهم متذکر می‌شوند که ستایش‌ها و تمجیدهای دیگران آنان را فریب ندهد و در گرداب غرور قرار نگیرند (سیاهپوش، ۱۳۹۸، ص ۲۳۲). بنابراین تأکید ایشان بر تواضع با مردم است و معتقدند اگر حتی کارگزارها

۱. مبدا هرگز دچار خودپسندی گردی و به خوبی‌های خود اطمینان کنی و ستایش را دوست داشته باشی، که اینها همه از بهترین فرصت‌های شیطان برای هجوم آوردن به توست و کردار نیک، نیکوکاران را نابود سازد (نهج البلاغه، نامه ۵۳).

۲. بلکه انسان خودش از وضع خود آگاه است (سوره مبارکه قیامت، آیه ۱۴).

بخواهند هیبتی هم نزد مردم داشته باشند، این هیبت با غرور، تکبر و دوری از مردم حاصل نخواهد شد و تنها از طریق معنویت، رفتار سالم، مردمی و مخلصانه است (بیانات در دیدار با استانداران سراسر کشور، ۱۳۸۴/۱۲/۰۸) و سرانجام اینکه؛ غرور و خودمحوری و تکبر کارگزارها باعث می‌شود تا سیلی بخورند، چراکه از منظر ایشان این سنت لایتغیر الهی است (بیانات در مراسم بیست و سومین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۹۱/۰۳/۱۴).

۲-۷. خدمت جهادی و رسیدگی به مستضعفان و محرومان

راهکار دیگری که مورد توجه و تأکید ایشان است و یکی از جنبه‌های زیبای خدمات‌رسانی به مردم را در طول تاریخ انقلاب اسلامی در مقابل دیدگان جهانیان قرار داده است؛ خدمت جهادی و رسیدگی به محرومان است. این مهم نیز در تقویت پیوستگی و همبستگی میان مؤمنان، نقشی تأثیرگذار داشته و می‌تواند، علاوه بر مواهب آن یعنی خدمت به مردم و رفع محرومیت از مستضعفان، این سطح از ولایت را در جامعه گسترش دهد. به عبارت دیگر، خدمت‌رسانی به مردم جامعه اسلامی به‌ویژه به قشرهای مستضعف، موجبات نزدیکی بیشتر کارگزارها به مردم را فراهم و بر تعمیق پیوندهای عاطفی و استحکام ولایت عرضی بین مؤمنان می‌افزاید و بنابراین مورد توجه و تأکید امامین انقلاب اسلامی بوده به طوری که حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هدف پذیرش مسئولیت در نظام اسلامی را خدمت به مردم عنوان نموده و آن را افتخار و موجب تقرب الهی می‌دانند (سیاهپوش، ۱۳۹۸، ص ۷۰۰). همچنین ایشان بر ماهیت جهادی بودن کار و خدمت، تأکید می‌نمایند؛ «در زمینه خدمت کار را باید جهادی کرد. دو جور می‌شود کار کرد: یک کار، کار مرسوم اداری، یک کار، کار جهادی. کار جهادی یعنی از موانع عبور نکردن، موانع کوچک را بزرگ ندیدن، آرمان‌ها را فراموش نکردن، جهت را فراموش نکردن، شوق به کار؛ این کار جهادی است. کار را باید جهادی انجام داد تا ان شاء الله خدمت به‌خوبی انجام بگیرد.» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۱۴۹). خدمت جهادی با ویژگی‌های خاص خود که تبیین شده است، خود پیونددهنده قلوب خدمت‌رسان و خدمت‌گیرنده و مایه تعمیق ولایت عرضی است.

امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، با اشاره به سیره رفتاری امام خمینی (رضوان الله تعالی علیه)، تأکید بر خدمت به محرومان و مستضعفان را به‌عنوان یکی از خطوط روشن و اصول قطعی امام، مطرح و از همه به‌ویژه کارگزارهای نظام اسلامی تلاش برای رفع محرومیت از محرومان با استفاده از توان کشور،

را مطالبه نموده‌اند^۱ (بیانات در مراسم بیست و ششمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۹۴/۰۳/۱۴). ایشان محرومان و مستضعفان را ولی‌نعمتان انقلاب دانسته و تأکید دارند همه مسئولان موظف به برقراری عدالت و آسان کردن زندگی برای طبقات مستضعف و محروم هستند؛ همان کسانی که در روز خطر این مملکت را نجات دادند و اگر خدای ناکرده بار دیگری خطر، این مملکت را تهدید کند، همین طبقات به دفاع از کشور می‌پردازند (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۱۶۷).

۲-۸. توجه و اعتماد به جوانان و استفاده از ظرفیت‌های آنان

راهکار دیگری که در تعمیق پیوند ولایی بین مؤمنان تأثیر شگرفی دارد، رفتار کارگزارها با قشر جوان است. قشر جوان از ظرفیت‌های اصلی هر کشور بوده و نظام اسلامی نیز از این قاعده مستثنی نیست. توجه و اعتماد به جوانان و عدم سوءاستفاده و نگاه ابزاری به این قشر عظیم و آینده‌ساز، علاوه بر مواهب فراوانی که برای آینده نظام اسلامی در بردارد و موجبات ایجاد ظرفیت‌های کارشناسی و مدیریتی را در آینده نظام فراهم و از انقطاع نسلی در مدیریت‌های کلان، جلوگیری می‌کند، همواره اندیشه، توان و نشاط جوانی در اداره کشور و نظام اسلامی وجود داشته و از سرخوردگی و واگرایی جوانان از انقلاب و نظام نیز جلوگیری به عمل می‌آید که خود منشأ

.....
۱. «امام طرفدار جدی حمایت از محرومان و مستضعفان بود؛ امام نابرابری اقتصادی را با شدت و حدت رد می‌کرد؛ اشرافی‌گری را با تلخی رد می‌کرد؛ به معنای واقعی کلمه امام طرفدار عدالت اجتماعی بود؛ طرفداری از مستضعفان شاید یکی از پرتکرارترین مطالبی است که امام بزرگوار ما در بیاناتشان گفتند؛ این یکی از خطوط روشن امام است؛ این یکی از اصول قطعی امام است، همه باید تلاش کنند که فقر را ریشه کن کنند؛ همه باید تلاش کنند که محرومان را از محرومیت بیرون بیاورند و تا آنجایی که در توان کشور است، به محرومان کمک کنند. از آن طرف به مسئولان کشور هشدار می‌داد درباره خوی کاخ‌نشینی - این نکته‌ای که در قرآن هم آمده است: وَ سَكَنُكُمْ فِي مَسْكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا - و همه را از خوی کاخ‌نشینی بر حذر می‌داشت، تأکید مکرر می‌کرد بر اینکه به وفاداری طبقات ضعیف اعتماد کنید؛ این را امام مکرر می‌گفت که این کوخ‌نشینان اند، این فقرا، این محرومانند که این صحنه‌ها را با وجود محرومیت‌ها پر کرده‌اند، اعتراض هم نمی‌کنند، در میدان‌های خطر هم حاضر می‌شوند؛ [اما] آن کسانی که بر خورداری‌های بیشتری داشتند، در موارد مختلف اگر مشکلی پیش می‌آمد، اتفاقاً آنها بیشتر ابراز نارضایی می‌کردند.» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۰۳/۱۴).

ایجاد و تعمیق ولایت بین مؤمنین (کارگزارها و جوانان) در دولت و جامعه اسلامی است. چراکه جوانان که بخش مهم و آینده‌ساز و دارای نقشی بی‌بدیل در ترسیم آینده کشور هستند در پیوند با سایر عناصر مدیریتی کشور، قرار گرفته و این هم‌جهگی حفظ‌شده و استمرار پیدا خواهد کرد. بنابراین این مهم نیز به صورت جدی در تأکيدات و مطالبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به کارگزارهای نظام، به چشم می‌خورد؛ «عقیده من این است که اگر چنانچه نیروی جوانی، یعنی قدرت فکری و بدنی و اگر نشاط و روحیه و حالت تحرک، و همچنین جسارت، یعنی خط‌شکنی‌ها، که در جوان‌ها به عنوان خصیصه وجود دارد، نباشد، ما به آرمان‌ها دست پیدا نخواهیم کرد. لذا جوان‌ها در زمینه دسترسی به آرمان‌ها و تحقق آرمان‌های انقلاب و آرمان‌های اسلامی، دارای مسئولیت‌های بزرگی هستند و کارآمدی بسیار بالایی هم دارند. هر کسی که در پی تحقق آرمان‌ها است، باید نقش جوان‌ها را جدی بگیرد؛ و بدانید بنده نقش جوان‌ها را جدی می‌گیرم.» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸، ص ۵۷۸). بنابراین ایشان اصرار دارند تا با جوانان مرتبط باشند چراکه آینده در اختیار و متعلق به جوانان است^۱ (بیانات در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی، ۱۳۹۹/۰۲/۲۸). ایشان با اشاره به واقعه تاریخی انتصاب جوانی کم سن و سال^۲ به فرمانداری و امامت جمعه و جماعات مکه که پیامبر (صلی‌الله‌علیه و آله و سلم) در حکم انتصاب ایشان نوشتند: «لَا يَخْتَجُّ مُخْتَجِّ مُنْكُمْ فِي مُخَالَفَتِهِ بِصَغَرِ سِنِهِ فَلَيْسَ الْأَكْبَرُ هُوَ الْأَفْضَلُ، بَلِ الْأَفْضَلُ هُوَ الْأَكْبَرُ» (المجلسی، ۱۴۰۳، ج ۲۱، ص ۱۲۳)، یعنی؛ مبدا کسی در نافرمانی از او، به کم سن بودنش استدلال کند، چراکه بزرگ‌تر، شایسته‌تر نیست، بلکه شایسته‌تر، بزرگ‌تر است. جوان‌گرایی با توجه به شایسته‌سالاری را مورد تأکید قرار داده‌اند (بیانات در دیدار با دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴) و بیان اعتمادی که خود همواره بر جوانان در واگذاری مسئولیت‌های نظام داشته‌اند؛ با اشاره به تجربیات خود در دوران ریاست جمهوری و یا اعتماد به جوانان در نیروهای مسلح، معتقدند هر جا

.....
 ۱. «اینکه ما اصرار داریم که با جوان‌ها حرف بزنیم و بحث کنیم و از آنها بشنویم و چیزی به آنها عرض نکنیم، متأثر از یک پیش‌فرض قطعی است و آن پیش‌فرض این است که آینده در اختیار جوان‌ها و متعلق به این جوان‌ها است» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۰۲/۲۸).

۲. ابو‌عبدالرحمان عتاب بن اسید قرشی اموی، صحابی پیامبر اسلام بود که در روز فتح مکه مسلمان شد. پیامبر او را والی مکه قرار داد و بنابر نقل برخی منابع تا دوران خلافت عمر، همچنان امیر مکه باقی بود. سن او را ۱۹ تا ۲۱ سال گفته‌اند.

به جوانان شایسته اعتماد شد، کار مسئولانه‌تر و سریع‌تر پیش رفته است (بیانات در دیدار با جوانان، ۱۳۷۷/۰۲/۰۷)، بنابراین از مجموع بیانات ایشان اینگونه برداشت می‌شود که امر اعتماد به جوانان و سپردن مسئولیت به آنها را به‌عنوان سیره عملی بزرگان دین می‌دانند.

۲-۳. نفی ولایت دشمنان (طاغوت)

حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در تفسیر آیه اول از سوره مبارکه ممتحنه^۱ به سطح دیگری از ولایت که ما در اینجا آن را نفی ولایت دشمنان (طاغوت) برشمردیم، اشاره نموده و ضمن اینکه ارتباط با دشمنان را به‌طور مطلق نفی نمی‌کنند، منظور آیه را تذکر به مؤمنان دانسته تا دشمنان خدا را با خود هم جبهه و هم صف ندانند و در خفا و آشکار طرح دوستی و مودت با آنها نداشته باشند (خامنه‌ای، ۱۴۰۰، صص ۴۱۸-۴۱۷). این سطح از ولایت یعنی عدم ایجاد پیوند با دشمنان، عدم ایجاد علقه و محبت و دوستی با دشمنان، توسط امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، بارها به کارگزارهای نظام اسلامی تذکر داده شده است که در این بخش راهکارهای تحقق آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲-۳-۱. دشمن‌شناسی و عدم غفلت از دشمن

دشمن‌شناسی و عدم غفلت از دشمن، از توصیه‌های مکرر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است، یکی از دلایل تأکید ایشان بر مقوله دشمن‌شناسی و عدم غفلت از دشمن، که آن را نه‌تنها برای کارگزارهای نظام اسلامی بلکه برای آحاد مردم نیز مورد تأکید قرار می‌دهند، این است که با توجه به شناخت دشمن، شناخت روش‌ها و کارکردها، نقاط قوت و ضعف او، کشور در مسائل مختلف جهانی فریب نخواهد خورد (بیانات در دیدار با کارگزارهای حج، ۱۴۰۲/۰۲/۲۷). ایشان معتقدند که دشمن برای جبهه حق وجود دارد و ما چه بخواهیم و چه نخواهیم بپذیریم، دشمن هست و مشغول توطئه‌چینی و هزینه کردن برای دشمنی با ملت ایران است و با اشاره به روایتی از

۱. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ» (سوره ممتحنه، آیات ۴-۱).

امیرالمؤمنین (علیه السلام) که فرمود: «هر آن کس که به خواب رود، دشمن او نخواهد خوابید.»^۱ بروز بودن در شناخت دشمن، نقشه و راهبرد دشمنان، جزء مطالبات ایشان از کارگزارهای نظام اسلامی است (بیانات در دیدار با دانشجویان، ۱۴۰۲/۰۱/۲۹). بنابراین از دو منظر مهم دشمن‌شناسی و عدم غفلت از دشمن از دیدگاه ایشان مهم و مورد تأکید است؛ اول اینکه دشمن برای جبهه حق، وجود دارد و به هیچ‌وجه نمی‌توان این دشمنی را انکار کرد و دوم؛ غفلت از دشمن، اهداف و راهبردهای او موجب خسران و زیان کشور در عرصه‌های مختلف می‌گردد.

۲-۳-۲. عدم اعتماد و تأثیرپذیری از دشمن

یکی از موارد تجلی عملی شناخت دشمن، عدم اعتماد و تأثیرپذیری از دشمن است. این مهم نیز در بیانات و مطالبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مورد تأکید و تکرار است؛ ایشان با اشاره به آیات قرآن کریم عدم اعتماد و تکیه بر دشمنان را یادآور شده و می‌فرمایند: «وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ؛ اعتماد نکنید، تکیه نکنید؛ تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمُؤَدَّةِ. إِنَّمَا يَنْهَأُكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ؛ اینها آیات قرآن است. قرآن می‌گوید بایستی به این مستکبر، به این ظالم، به این حکومت ستمگر اعتماد نکنید. این ایمان، دیگر قابل خرید و فروش نیست. آن کسی که حاضر بشود از این ایمان عبور بکند، صلاحیت خودش را برای اشتغال در این نظام از دست می‌دهد؛ تفاوتش این است.» (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش، ۱۴۰۱/۱۱/۱۹) و آن را از جمله وظایفی که انقلاب اسلامی بر دوش کارگزارها و جمیع ملت قرار داده است می‌دانند^۲ (بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱). بنابراین توصیه‌ای قطعی به کارگزارهای نظام اسلامی، برای عدم اعتماد به دشمن دارند؛ «به دشمن اعتماد نکنید؛ این توصیه قطعی من است. به دشمن اعتماد نکنید. برای مسیر رفع مشکلات مردم، برای درست شدن آینده کشور به وعده این‌وآن اعتماد نکنید؛ این توصیه به مسئولین است» (بیانات

۱. نهج البلاغه، نامه ۶۲.

۲. «ما باید بدانیم با این بار سنگین امامتی که انقلاب اسلامی بر دوش ما، بر دوش ملت ایران گذاشته و راه سعادت که جلوی آنها باز کرده، ما وظایفی داریم؛ از جمله این وظایف، همین توأسی به حق و به صبر، و شناخت دشمن و ایستادگی در مقابل دشمن، و تسلیم نشدن در مقابل دشمن و اعتماد نکردن به این دشمن غدار است.» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۱۲/۲۱).

در دیدار دست‌اندرکاران مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی،
۱۳۹۹/۰۹/۲۶).

۲-۳. عدم انفعال و برنامه‌ریزی و آمادگی برای مقابله با دشمن

یکی دیگر از موارد تجلی عملی شناخت دشمن و عدم غفلت از او، عدم انفعال و برنامه‌ریزی و آمادگی برای مقابله با دشمن است. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با اشاره به بخشی از فرمایش امیرالمؤمنین (علیه السلام) که فرمودند: «تُكَادُونَ وَ لَا تَكِيدُونَ» (نهج البلاغه، خطبه ۳۴)؛ آنها علیه شما دارند طرّاحی می‌کنند، شما علیه آنها طرّاحی نمی‌کنید؛ نظر مؤمنان را به پشتیبانی، یاری و دفاع از یکدیگر جلب نموده و کارگزارها را مکلف به برنامه‌ریزی و آمادگی برای مقابله با دشمن نموده‌اند (بیانات در ارتباط تصویری با جلسه هیئت دولت، ۱۳۹۹/۰۶/۰۲).

سرانجام اینکه ایشان مؤکداً تأکید دارند تا آمادگی برای دفاع و حمله به دشمن وجود داشته باشد؛ «ما بایستی میلیون‌ها نفر آماده‌باشیم برای اینکه، هم دفاع کنیم، هم ضربه بزنیم؛ ما هم باید متقابلاً به آنها حمله کنیم؛ چه تبلیغاتی و چه انواع و اقسام کارهایی که از دست یک ملت انقلابی برمی‌آید» (بیانات در ابتدای جلسه درس خارج فقه و تشکر از حضور ملت ایران در انتخابات، ۱۳۹۸/۱۲/۰۴)

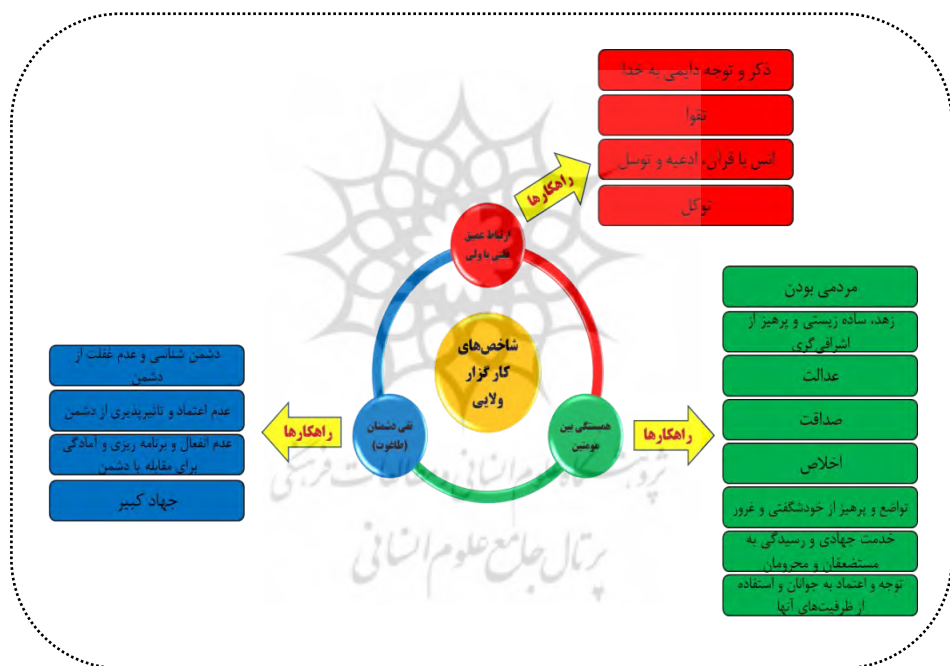
۲-۳-۴. جهاد کبیر

عدم تبعیت از دشمن که در ادبیات قرآنی از آن با عنوان «جهاد کبیر»^۱ یاد شده است نیز یکی از موارد تجلی عملی شناخت و عدم غفلت از دشمن است. این مهم که در اوایل سال ۱۳۹۵ در بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی مطرح شد، یکی از شاخص‌های پنجگانه انقلابی^۲ بودن از

.....
۱. «فَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَ جَاهِدْهُمْ بِ جِهَادٍ كَبِيرٍ»: بنابراین از کافران اطاعت مکن، و به‌وسیله آن [=قرآن] با آنان جهاد بزرگی بنما! سوره مبارکه فرقان، آیه ۵۲

۲. شاخص‌های انقلاب بودن در بیانات معظم له در سالروز رحلت بنیان‌گذار انقلاب اسلامی در سال ۱۳۹۵ بیان شده است و عبارت‌اند از: پایداری به مبانی و ارزش‌های اساسی اسلام و انقلاب، هدف‌گیری آرمانهای انقلاب و همت بلند برای رسیدن به آنها، پایداری به استقلال کشور، حساسیت در برابر دشمن و نقشه دشمن و عدم تبعیت از آن و تقوای دینی و سیاسی (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴).

دیدگاه ایشان است^۱ (در بیانات به مناسبت بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴) و برای تعقیب راه انقلاب و تحکیم اسلام و دین خدا، کارگزارها را موظف به جهت‌گیری درست در این مسیر نموده‌اند (بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۵/۰۳/۰۶). بنابراین عدم تبعیت از دشمن که یکی از سطوح سه‌گانه ولایت در اندیشه ایشان است و تبیین جدوجهد و مقابله با دشمن به‌عنوان یکی از ارکان اصلی جهاد به نوعی که هیچ جهادی در اسلام بدون جهاد کبیر؛ یعنی عدم اطاعت از دشمن کامل نیست، از تعمیق و توسعه فقه حکومتی جهاد توسط ایشان حاصل گشته (پورجباری و همکار، ۱۳۹۷، صص ۱۰-۱۱) و مؤکداً مورد مطالبه از کارگزارها است.

نمودار شماره ۱. شاخص‌های کارگزار ولایی و راهکارهای تحقق آن

۱. «شاخص چهارم، حساسیت در برابر دشمن و کار دشمن و نقشه دشمن و عدم تبعیت از او، که البته باید دشمن را شناخت، نقشه او را فهمید و از تبعیت دشمن سر باز زد - عرض کردیم که قرآن این عدم تبعیت را «جهاد کبیر» نام نهاده است؛ من این چند وقت دو سه بار در این باره صحبت کردم-...» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۳/۱۴).

نتیجه‌گیری

در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ولایت در سه سطح مطرح گردیده است؛ سطح طولی ولایت؛ ارتباط با ولی، که در این تحقیق با بهره‌گیری از آیات قرآن کریم، ولایت طولی علاوه بر ارتباط قلبی عمیق با ولی یا امام جامعه به‌عنوان قلب تپنده جامعه اسلامی که در مفهوم ولایت از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به سبب ضرورت بحث ایشان در تشکیل جامعه اسلامی، بیشتر بر آن تأکید شده است، به ولایت الله به‌عنوان ولی مطلق مؤمنان، ولایت رسول الله (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، ائمه هدی (علیهم‌السلام) و اولی الامر، پرداخته شده است. سطح عرضی؛ پیوستگی و هم‌جهگی بین مؤمنان با یکدیگر و سطح سلبی؛ یا نفی ولایت دشمنان (طاغوت). با تعریف مفاهیم ولایت و بررسی دوگانه ساختار- کارگزار و تبیین اهمیت کارگزار دولت اسلامی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و نیز بررسی اهمیت وجوه ایجابی و سلبی مفهوم ولایت و تأثیر آنها در سه ساحت فردی، اجتماعی و سیاسی مشخص گردید. وجوه ایجابی شامل ارتباط عمیق قلبی با ولی و به هم‌پیوستگی و هم‌جهگی مؤمنان با یکدیگر و وجه سلبی عدم ارتباط و هم‌جهگی با دشمنان هستند که ارتباط عمیق قلبی با ولی در ساحت فردی، ملاک قبولی اعمال، در ساحت اجتماعی انسجام و استمرار دین در جوامع مسلمین و در ساحت سیاسی تلاش و مجاهدت برای تحقق حکومت عدل الهی را در بر خواهد داشت. همچنین آثار وجه ایجابی دوم ولایت یعنی به هم‌پیوستگی و هم‌جهگی مؤمنان با یکدیگر در ساحت اجتماعی تداوم جوامع برای رساندن با امانت به مقصد و در ساحت سیاسی عزتمندی و اقتدار است. نهایتاً در وجه سلبی یعنی عدم ارتباط و هم‌جهگی با دشمنان در ساحت فردی، عدم تشبه به کفار و در ساحت اجتماعی نفی جامعه جاهلی و در ساحت سیاسی عدم پذیرش حاکمیت طاغوت را رقم خواهد زد. همچنین وجوه ولایتمداری شامل وجه بینشی، وجه گرایشی و وجه رفتاری (منشی) مورد بررسی قرار گرفت و تلاش شد تا تبیین گردد که اهمیت بررسی سطوح ولایت در شاخص‌های کارگزارها، به‌واقع در اهمیت موضوع ولایتمداری است. بدیهی است برای ولایتمداری بودن لازم است با مفهوم ولایت انس گرفته شود و این میسر نخواهد شد مگر آنکه کارگزارها واجد شاخص‌ها و ویژگی‌های مرتبط با سطوح مختلف ولایت شوند. بنابراین ارتباط بین سطوح ولایت با شاخص‌های کارگزار دولت اسلامی در بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، برجسته گردید؛ در سطح ارتباط عمیق قلبی با ولی، به چهار راهکار عمده شامل ذکر و توجه دائمی به خدا، تقوا، انس با قرآن، ادعیه و توسل و توکل، پرداخته شد. همچنین

در سطح پیوستگی و همبستگی میان مؤمنان، هشت راهکار عمده شامل مردمی بودن، زهد، ساده زیستی و پرهیز از اشرافی گری، عدالت، صداقت، اخلاص، تواضع و پرهیز از خودشیفتگی و غرور، خدمت جهادی و رسیدگی به مستضعفان و محرومان و توجه و اعتماد به جوانان و استفاده از ظرفیت‌های آنان، مورد بررسی قرار گرفت. سرانجام در سطح نفی ولایت دشمنان (طاغوت)، چهار راهکار عمده؛ دشمن‌شناسی و عدم غفلت از دشمن، عدم اعتماد و تأثیرپذیری از دشمن، عدم انفعال و برنامه‌ریزی و آمادگی برای مقابله با دشمن و جهاد کبیر، تحلیل گردید.

تشکر و قدردانی:

ابراز نشده است.

تضاد منافع:

نویسندگان تضاد منافی اعلام نکرده‌اند.

منابع

- قرآن کریم، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای
 - دشتی، محمد (۱۳۸۴)، *نهج البلاغه*، قم، انتشارات امامت
 - ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۷۲)، ترجمه عیون اخبار الرضا (ع)، حمیدرضا مستفید و علی اکبر غفاری، تهران، نشر صدوق
 - ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳ق)، *من لایحضر الفقیه*، ج ۳، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم
 - ابن منظور، محمد بن مکرّم (۱۴۱۴ق)، *لسان العرب*، ج ۱۵، بیروت، دار صادر
 - الراغب الاصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد (۱۴۱۲ق)، *المفردات فی غریب القرآن*، بیروت، دارالقلم
 - الحر العاملی، محمد بن الحسن (۱۴۱۴)، *وسائل الشیعه*، ج ۱۵، قم، مؤسسه آل البیت علیهم السلام
- لاحیاء التراث

- العیاشی، محمد بن مسعود (۱۳۸۰)، تفسیر العیاشی، ج ۱، تهران، المطبعة العلمية
- المجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ق)، بحارالانوار، ج ۲۱، بیروت، مؤسسه‌الوفاء
- المجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ق)، بحارالانوار، ج ۲۳، بیروت، مؤسسه‌الوفاء
- المجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ق)، بحارالانوار، ج ۲۷، بیروت، مؤسسه‌الوفاء
- باقری، مسلم و مباشری، علی اصغر (۱۴۰۰)، آسیب‌شناسی کارگزاران در تحقق دولت اسلامی در روند شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، دوفصلنامه مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی، دوره ۴، شماره ۲ (پیاپی ۸)، صص ۸۵-۱۱۰
- پورجباری، پژمان و علوی، سیدمهدی (۱۳۹۷)، جهاد کبیر در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران، دانشگاه جامع امام حسین (ع)
- توحیدفام، محمد و حسینیان امیری، مرضیه (۱۳۸۸)، تلفیق‌کنش و ساختار در اندیشه‌گیدنز، بورديو و هابرماس و تأثیر آن بر جامعه‌شناسی جدید، پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۱۰۷-۷۹
- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۸)، دولت اسلامی - دفتر ششم، قم، بنیاد فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی
- حقیقت، سیدصادق (۱۳۸۹)، مسئله ساختار/ کارگزار در علوم اجتماعی، فصلنامه روش‌شناسی علوم سیاسی، سال ۱۶، شماره ۶۵-۶۴، صص ۱۶۶-۱۴۷
- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۰)، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، قم، مؤسسه ایمان جهادی
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۰)، ولایت، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی
- خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۸۹)، صحیفه امام (ره)، ج ۱۷، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)
- خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۷۸)، ولایت فقیه: حکومت اسلامی، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)
- درستی، احمد (۱۳۹۷)، دیدگاه‌های مختلف جامعه‌شناختی درباره مساله کارگزار و ساختار، علوم سیاسی، سال سوم، شماره ۱۲، صص ۲۴۴-۲۳۰
- دین‌پرست، فائز و ساعی، علی (۱۳۹۱)، بازسازی روش‌شناختی نظریه انتخاب عمومی، مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم سیاسی، دوره ۴، شماره ۲، صص ۸۷-۱۱۰

- سیاهپوش، امیر (۱۳۹۸)، سیاست داخلی از منظر آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی
- سدیدپور، سمیه سادات، زنده، بهناز (۱۳۹۹)، بررسی تطبیقی مصادیق جامعه جاهلی مقارن دوره پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و جامعه مدرن، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، سال ۲۶، شماره ۲، صص ۴۲-۲۴
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴)، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۱۵، قم، دفتر انتشارات اسلامی
- طوسی، محمدبن الحسن (۱۴۱۴ق)، الامالی (للطوسی)، قم، دارالثقافة
- کشاورز شکری، عباس و عزیزاده سیلاب، قدسی (۱۳۹۹)، نقشه راه دستیابی به دولت اسلامی جهت تحقق تمدن نوین اسلامی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای، کنفرانس ملی مؤلفه‌های تمدن‌ساز در بیانیه گام دوم انقلاب
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۴۳۰ق)، الکافی، ج ۱، قم، دارالحدیث
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۴۳۰ق)، الکافی، ج ۲، قم، دارالحدیث
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۴۳۰ق)، الکافی، ج ۳، قم، دارالحدیث
- محمدی، خدیجه و نادری، مهدی (۱۳۹۷)، ماهیت و ارکان دولت اسلامی در دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافت انقلاب اسلامی، سال دوازدهم، شماره ۶۱، صص ۸۸-۶۱
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۹)، آشنایی با قرآن، ج ۶، تهران، انتشارات صدرا
- مولوی وردنجانی، سعید (۱۴۰۱)، واکاوی موضوع تشبه به کفار در پرتو فقه مقارن، پژوهشنامه فرهنگ و معارف دینی، سال سوم، شماره ۲، صص ۷۲-۵۹
- نراقی، ملا احمد (۱۳۷۸)، حدود ولایت اسلامی (ترجمه مجتبی ولایت فقیه از کتاب عوائد الایام)، مرتضی حاجعلی فرد، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- نصیرزاده، حسین و علیرضایی، عباس (۱۴۰۱)، بررسی عاملیت ساختار و کار گزار در تحقق دولت اسلامی در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، فصلنامه مطالعات دولت پژوهی در جمهوری اسلامی ایران، سال هشتم، شماره ۳، صص ۱۸۸-۱۵۹

مجموعه بیانات:

- بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت (۱۳۶۸/۰۶/۰۸) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/170>
- بیانات در دیدار کارگزارهای نظام (۱۳۶۹/۰۹/۱۴) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/2390>
- بیانات در دیدار کارگزارهای نظام (۱۳۷۰/۰۵/۲۳) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/2478>
- بیانات در دیدار با کارگزارهای نظام (۱۳۷۳/۰۳/۰۸) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/2715>
- بیانات در جمع کارگزارهای نظام (۱۳۷۶/۰۲/۰۶) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/2834>
- بیانات در دیدار مسئولان قضایی (۱۳۷۷/۰۴/۰۷) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/2894>
- بیانات در دیدار با کارگزارهای نظام (۱۳۷۹/۰۹/۱۲) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3039>
- بیانات در دیدار اعضای ستادهای نماز جمعه (۱۳۸۱/۰۵/۰۵) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3133>
- بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۸۲/۰۶/۰۵) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3189>
- پیام به مناسبت آغاز به کار هفتمین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۳/۰۳/۰۶) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/141>
- بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست‌جمهوری (۱۳۸۴/۰۵/۱۲) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3300>
- بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۸۴/۰۶/۰۸) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3304>
- بیانات در دیدار با استانداران سراسر کشور (۱۳۸۴/۱۲/۰۸) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3331>

- بیانات در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۸۶/۰۶/۰۴) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3398>
- بیانات در دیدار با مسئولان قضایی کشور (۱۳۸۷/۰۵/۰۴) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3487>
- بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیات دولت (۱۳۸۷/۰۶/۰۲) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/3661>
- بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان در دانشگاه علم و صنعت (۱۳۸۷/۰۹/۲۴) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/4992>
- بیانات در دیدار خانواده‌های شهدا و ایثارگران کردستان (۱۳۸۸/۰۲/۲۲) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/6742>
- بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت (۱۳۸۸/۰۶/۱۶) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/8019>
- بیانات در دیدار دانشجویان کرمانشاه (۱۳۹۰/۰۷/۲۴) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/17597>
- بیانات در دیدار با دانشجویان و دانش آموزان (۱۳۹۰/۰۸/۱۱) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/17819>
- بیانات در مراسم بیست و سومین سالگرد رحلت امام خمینی (ره) (۱۳۹۱/۰۳/۱۴) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/19996>
- بیانات در دیدار با نمایندگان مجلس نهم (۱۳۹۱/۰۳/۲۴) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/20027>
- بیانات در دیدار نجبگان و مسئولان استان خراسان شمالی (۱۳۹۱/۰۷/۲۵) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/21320>
- بیانات در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۲/۰۵/۱۲) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/23411>
- بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۹۲/۰۶/۰۶) بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/23715>

- بیانات در دیدار مسئولان نظام (۱۳۹۳/۰۴/۱۶) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/26908>
- بیانات در مراسم بیست و ششمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله) (۱۳۹۴/۰۳/۱۴) بازیابی
شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/29914>
- بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری (۱۳۹۵/۰۳/۰۶) بازیابی شده از سایت به
آدرس <https://khl.ink/f/33198>
- در بیانات رهبر انقلاب به مناسبت بیست و هفتمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره) (۱۳۹۵/۰۳/۱۴)
بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/33259>
- بیانات در دیدار با مسئولان نظام (۱۳۹۶/۰۳/۲۲) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/36814>
- بیانات در دیدار با مسئولان نظام (۱۳۹۷/۰۳/۰۲) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/39655>
- بیانات در مراسم دانش آموزی دانشجویان دانشگاه امام حسین (ع) (۱۳۹۷/۰۴/۰۹) بازیابی شده
از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/40055>
- بیانات در دیدار با رئیس جمهوری و اعضای هیات دولت (۱۳۹۷/۰۶/۰۷) بازیابی شده از سایت به
آدرس <https://khl.ink/f/40399>
- بیانات در دیدار با مسئولان نظام (۱۳۹۸/۰۲/۲۴) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/42512>
- بیانات در جمع دانشجویان (۱۳۹۸/۰۳/۰۱) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/42633>
- بیانات در دیدار مجمع عالی فرماندهان سپاه (۱۳۹۸/۰۷/۱۰) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/43632>
- بیانات در ابتدای جلسه درس خارج فقه و تشکر از حضور ملت ایران در انتخابات (۱۳۹۸/۱۲/۰۴)
بازیابی شده از سایت به آدرس <https://khl.ink/f/45002>
- بیانات در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی (۱۳۹۹/۰۲/۲۸) بازیابی شده از
سایت به آدرس <https://khl.ink/f/45639>

- بیانات در ارتباط تصویری با جلسه هیئت دولت (۱۳۹۹/۰۶/۰۲) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/46303>
- بیانات در دیدار دست‌اندرکاران مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی (۱۳۹۹/۰۹/۲۶) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/46944>
- بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث (۱۳۹۹/۱۲/۲۱) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/47510>
- بیانات در ارتباط تصویری با مردم آذربایجان شرقی (۱۴۰۰/۱۱/۲۸) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/49633>
- بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۱/۰۳/۰۴) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/50317>
- بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش (۱۴۰۱/۱۱/۱۹) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/51923>
- بیانات در دیدار با مسئولان نظام (۱۴۰۲/۰۱/۱۵) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/52389>
- بیانات در دیدار رضائی دانشجویان (۱۴۰۲/۰۱/۲۹) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/52554>
- بیانات در دیدار با کارگزارهای حج (۱۴۰۲/۰۲/۲۷) بازیابی شده از سایت به آدرس
<https://khl.ink/f/52837>

جداول و نمودارها

- جدول شماره ۱، اهمیت ولایت
- نمودار شماره ۱، شاخصهای کارگزار ولایی و راهکار تحقق آن

References

- The Holy Quran, translated by Mahdi Elahi Qomshei. [In Persian].
- Dashti, Mohammad (2005). *Nahj al-Balagheh*. Qom. Imamate Publications. [In Persian].

- Ibn Baboyeh, Muhammad ibn Ali (1993). translated by Ayyun Akhbar al-Reza (a.s.), Hamidreza Mostafiz and Ali Akbar Ghafari, Tehran, Sadouq Publishing House. [In Persian].
- Ibn Babouyeh, Muhammad ibn Ali (1992). *Man La Yahzar al-Faqih*, vol. 3, Qom, Islamic Publications Office affiliated with the Qom Seminary Society of Teachers. [In Persian].
- Ibn Manzoor, Muhammad bin Makram (1993). *Lasan al-Arab*, vol. 15, Beirut, Dar Sadir. [In Persian].
- Al-Raghib al-Isfahani, Abu al-Qasim Hossein ibn Muhammad (1991). *al-Mufardat fi Gharib al-Qur'an*, Beirut, Dar al-Qalam. [In Persian].
- Al-Haral al-Aamili, Muhammad ibn al-Hassan (1993). *Wasal al-Shi'ah*, vol. 15, Qom, Al-Al-Bayt Institute, peace be upon him, Lahiya al-Tarath. [In Persian].
- Al-Ayashi, Muhammad bin Masoud (2001). *Tafsir Al-Ayashi*, Volume 1, Tehran, Al-Mattaba Al-Elamiya. [In Persian].
- Al-Majlisi, Muhammad Baqir bin Muhammad Taqi (1982). *Bihar al-Anwar*, vol. 21, Beirut, Al-Fafa Foundation. [In Persian].
- Al-Majlisi, Muhammad Baqir bin Muhammad Taqi (1982). *Bihar al-Anwar*, vol. 23, Beirut, Al-Fafa Foundation. [In Persian].
- Al-Majlisi, Muhammad Baqir bin Muhammad Taqi (1982). *Bihar al-Anwar*, vol. 27, Beirut, Al-Fafa Foundation. [In Persian].
- Bagheri, Muslim and Mubasheri, Ali Asghar (2021). Pathology of agents in the realization of the Islamic state in the process of the formation of the new Islamic civilization from the perspective of Ayatollah Khamenei, *two-quarterly journal of fundamental studies of the new Islamic civilization*, volume 4, number 2 (consecutive 8), pp. 85-110. [In Persian].
- Pourjabari, Pejman and Alavi, Seyyed Mahdi (2018). *The Great Jihad in the Thought of Imam Khamenei (Madazla Al-Aali)*, Tehran, Imam Hossein University (AS). [In Persian].
- Tohidfam, Mohammad and Hosseinian Amiri, Marzieh (2009). Integration of action and structure in the thought of Giddens, Bourdieu and Habermas and its impact on new sociology, *Political Science Journal*, Volume 4, Number 3, pp. 107-79. [In Persian].
- Hosseini Khamenei, Seyed Ali (2018). *Islamic State-Sixth Office*, Qom, Islamic Revolution Culture and Thought Foundation. [In Persian].
- Haqiqat, Seyyed Sadegh (2009). Structure/Agent Problem in Social Sciences, *Political Science Methodology Quarterly*, Year 16, No. 65-64, pp. 166-147. [In Persian].

- Hosseini Khamenei, Seyed Ali (2021). *Outline of Islamic Thought in the Qur'an*, Qom, Iman Jihadi Institute. [In Persian].
- Khamenei, Seyyed Ali (1991). *Velayat*, Tehran, Islamic Propaganda Organization. [In Persian].
- Khomeini, Seyyed Ruhollah (2010). *Imam Khomeini's Sahifa (RA)*, Vol. 17, Tehran, Imam Khomeini's (PBUH) Editing and Publishing Institute. [In Persian].
- Khomeini, Seyyed Ruhollah (1999). *Velayat al-Faqih: Islamic Government*, Tehran, Imam Khomeini (PBUH) Editing and Publishing Institute. [In Persian].
- Dorosti, Ahmad (2018). different sociological perspectives on the agent and structure problem, *Political Science*, third year, number 12, pp. 230-244. [In Persian].
- Dinparast, Faezeh and Saei, Ali (2012). Methodological Reconstruction of Public Choice Theory, *Interdisciplinary Studies in Political Science*, Volume 4, Number 2, pp. 87-110. [In Persian].
- Siahpoosh, Amir (2019). *Domestic politics from the perspective of Grand Ayatollah Khamenei*, Tehran, Islamic Revolution Publishing House. [In Persian].
- Sadidpour, Samia Sadat, Zandiyeh, Behnaz (2020). a comparative study of examples of Jahili society during the period of the Prophet (peace and blessings of Allah be upon him) and modern society, *Islamic Social Research*, year 26, number 2, pp. 24-42. [In Persian].
- Tabatabaei, Mohammad Hossein (1995). *translation of Tafsir al-Mizan*, vol. 15, Qom, Islamic Publishing House. [In Persian].
- Tousi, Muhammad ibn al-Hassan (1993). *Al-AMali (Leltousi)*, Qom, Dar al-Taqfah. [In Persian].
- Keshavarz Shokri, Abbas and Alizadeh Silab, Qudsi (2020). *the road map to achieve the Islamic state for the realization of the modern civilization from the perspective of Ayatollah Khamenei*, National Conference on Civilizing Components in the Declaration of the Second Step of the Revolution. [In Persian].
- Koleini, Muhammad ibn Yaqub (2008). *Al-Kafi*, vol. 1, Qom, Dar al-Hadith. [In Persian].
- Koleini, Muhammad ibn Yaqub (2008). *Al-Kafi*, vol. 2, Qom, Dar al-Hadith. [In Persian].
- Koleini, Muhammad ibn Yaqub (2008). *Al-Kafi*, vol. 3, Qom, Dar al-Hadith. [In Persian].

- Mohammadi, Khadijah and Naderi, Mahdi (2018). The Nature and Pillars of the Islamic State in the View of Ayatollah Khamenei, *Islamic Revolution Approach Scientific-Research Quarterly*, Year 12, Number 61, pp. 61-88. [In Persian].
- Motahari, Morteza (2010). *Getting to know the Qur'an*, Vol. 6, Tehran, Sadra Publications. [In Persian].
- Maulavi Wardanjani, Saeed (2022). analysis of the issue of similarity to infidels in the light of comparative jurisprudence, *Research Journal of Religious Culture and Education*, third year, number 2, pp. 59-72. [In Persian].
- Naraghi, Mulla Ahmed (1999). *The Limits of Islamic Wilayat (translation of the topic of Wilayat Faqih from the book Awaed Al-Ayam)*, Morteza Haj Ali Fard, Tehran, Printing and Publishing Organization of the Ministry of Culture and Islamic Guidance. [In Persian].
- Nasirzadeh, Hossein and Alirezaei, Abbas (2022). investigation of the agency of the structure and agent in the realization of the Islamic state in the thought of Imam Khamenei (Madazlah al-Ali), *Quarterly Journal of State Studies in the Islamic Republic of Iran*, year 8, number 3, pp. 159-188. [In Persian].

Sayings of Ayatollah Khamenei:

- In the meeting of the president and the members of the government delegation (1989 - 8 - 30) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/2170>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (1990-12-5) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/2390>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (1991-8-14) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/2478>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (1994-5-29) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/2715>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (1997-4-26) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/2834>. [In Persian].
- In the meeting of the judicial authorities (1998-6-28) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/2894>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (2000-12-2) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/3039>. [In Persian].

- In the meeting of the members of the Friday prayer staffs (Namaz Jomeh) (2002-7-27) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/3133>. [In Persian].
- In the meeting of the President and the members of the government (2003-8-27) retrieved from the website at the address: <https://khl.ink/f/3189>. [In Persian].
- The message on the occasion of the commencement of the seventh term of the Islamic Council (2004-5-26) retrieved from the site to the address: <https://khl.ink/f/141>. [In Persian].
- In the execution ceremony of the presidential decree (2005-8-3) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/3300>. [In Persian].
- In the meeting of the President and the members of the government (2005-08-30) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/3304>. [In Persian].
- In a meeting with the governors of the whole country (2006-2-27) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/3331>. [In Persian].
- In a meeting with the president and members of the government delegation (2007-8-26) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/3398>. [In Persian].
- In a meeting with the judicial officials of the country (2008-7-25) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/3487>. [In Persian].
- In the meeting between the president and members of the government delegation (2008-8-23) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/3661>. [In Persian].
- In the meeting of professors and students at the University of Science and Technology (2008-12-14) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/4992>. [In Persian].
- In the meeting of the families of the martyrs and martyrs of Kurdistan (2009-5-12) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/6742>. [In Persian].
- In the meeting of the members of the government delegation (2009-9-7) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/8019>. [In Persian].
- In the meeting of the students of Kermanshah (2011-10-16) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/17597>. [In Persian].
- In a meeting with students (2011-11-2) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/17819>. [In Persian].
- In the ceremony of the 23rd anniversary of the death of Imam Khomeini (RA) (2012-6-3), retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/19996>. [In Persian].

- In a meeting with the representatives of the Ninth Parliament (2012-6-13) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/20027>. [In Persian].
- In the meeting of the elites and officials of North Khorasan province (2012-10-16) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/21320>. [In Persian].
- In the execution ceremony of the decree of the President of the Islamic Republic of Iran (2013-8-3) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/23411>. [In Persian].
- In the meeting of the President and the members of the government (2013-8-28) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/23715>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (2014-7-7) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/26908>. [In Persian].
- In the ceremony of the 26th anniversary of the death of Imam Khomeini (may Allah have mercy on him) (2015-6-4) Retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/29914>. [In Persian].
- In the meeting of the Chairman and members of the Assembly of Leadership Experts (2016-5-26) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/33198>. [In Persian].
- On the occasion of the 27th anniversary of the death of Imam Khomeini (RA) (2016-6-3) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/33259>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (2017-6-12) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/36814>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (2018-5-23) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/39655>. [In Persian].
- In the graduation ceremony of the students of Imam Hossein University (AS) (2018-6-30) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/40055>. [In Persian].
- In a meeting with the president and members of the government delegation (2018-8-29) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/40399>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (2019-5-14) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/42512>. [In Persian].
- Among the students (2019-5-22) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/42633>. [In Persian].

- At the meeting of the supreme assembly of the commanders of the Islamic revolution guards corps (2019-10-2) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/43632>. [In Persian].
- At the beginning of the session of the foreign jurisprudence lesson and thanking the people of Iran for their participation in the elections (2020-2-23) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/45002>. [In Persian].
- In video communication with the representatives of student organizations (2020-5-17) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/45639>. [In Persian].
- In relation to the video with the meeting of the government board (2020-8-23) retrieved from the website at the address: <https://khl.ink/f/46303>. [In Persian].
- In the meeting of those involved in the martyrdom anniversary ceremony of Haj Ghassem Soleimani and the family of Martyr Soleimani (2020-12-16) Retrieved from the website at the address: <https://khl.ink/f/46944>. [In Persian].
- In a televised speech on the occasion of Eid Mabath (2021-3-11), retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/47510>. [In Persian].
- In relation to the video with the people of East Azerbaijan (2022-2-17) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/49633>. [In Persian].
- In the meeting of the representatives of the Islamic Parliament (2022-5-25) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/50317>. [In Persian].
- In a group meeting of the air force and air defense commanders of the Islamic Republic of Iran army (2023-2-8) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/51923>. [In Persian].
- In the meeting of Agents of the Islamic Republic (2023-4-4) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/52389>. [In Persian].
- In the Ramadan meeting of the students (2023-4-18) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/52554>. [In Persian].
- In a meeting with Hajj agents (2023-5-17) retrieved from the site at the address: <https://khl.ink/f/52837>. [In Persian].

Tables and Diagrames:

- Table No. 1, the importance of Wilayat
- Diagram No. 1, the indicators of the Wilayat's and the solution to its realization